

Avaluació de l'estat actual de les danses tradicionals catalanes a l'escola

Treball de final de Grau en Mestre d'Educació Primària

Maria Rodríguez Vila

2017-2018

Tutor: Lluís Solé i Salas

Facultat d'Educació, Traducció i Ciències Humanes

Vic, a 14 de maig de 2018

*La DANSA, i també la dansa tradicional, és evolució,
és canvi, és contemporaneïtat, és d'avui.*

Joan Serra, 10 de juny de 2010

Agraïments:

*A Lluís Solé, tutor d'aquest Treball Final de Grau,
per la seva paciència, pels instants d'alegria i bon humor i ajuda en tot moment.*

*A tots els docents que han col·laborat anònimament en la realització dels qüestionaris,
i especialment a G.A. i P. M. per la seva dedicació,
la seva paciència i la seva generositat.*

*A tots els familiars, amics i amigues que m'han ofert suport constant,
aportant idees i ajuda durant tot el procés.*

Moltes gràcies!

Resum

La pràctica de la dansa tradicional durant l'etapa d'educació primària intervé directament en el desenvolupament integral de cada infant. El fet de dansar aporta múltiples aplicacions pedagògiques en diversos aspectes: musical, psicomotriu, creatiu i social. Aquest Treball de Final de Grau en Mestre d'Educació Primària, doncs, té com a objectiu el fet de determinar, d'una manera aproximada, el valor de l'estat actual en què es troben les danses tradicionals catalanes a l'escola tot explorant-ne la potencialitat com a instrument educatiu d'aprenentatge.

Per tant, es vol contrastar; per una banda, quin és l'estat actual de les danses i les danses tradicionals a l'escola i, d'altra banda, saber quines línies de treball es poden portar a terme per impulsar una nova divulgació amb caràcter innovador ja que actualment, per raons principalment històriques, la societat els atribueix poca importància o semblen antiquades per a la contemporaneïtat. Per fer-ho, s'han recollit i tractat dades a través de qüestionaris i entrevistes a persones actives i involucrades directament en la docència i les danses tradicionals en sí.

Paraules clau: dansa tradicional, escola, desenvolupament integral, innovació, divulgació.

Abstract

Traditional dance practice during primary school takes part directly in each child's comprehensive development. Dancing highly puts in numerous pedagogical aspects: musical, psychomotor, creative and social. The aim of this Teacher of Primary Education Degree Final Work is to determine, in an approximate way, the actual state of the art in which we encounter Catalan traditional dances whilst exploring their potential as a learning tool.

Therefore, on the one hand the Final Work aims to check the current state of dances and traditional dances at school, and on the other hand aims at knowing which work lines might be taken into consideration with the purpose of motivating new divulgation methods with an innovative nature, as nowadays society gives them little relevance or seem outdated for contemporaneous parameters. To do so, data has been gathered and treated through questionnaires and interviews with people who are active and directly involved into teaching and traditional dances in itself.

Keywords: traditional dance, school, comprehensive development, innovation, divulgation.

Índex

1. Introducció	5
1.1 Hipòtesi i objectius	5
1.2 Justificació	6
1.3 Parts del treball	6
2 Marc teòric	8
2.1 Dansa i ball	8
2.2 Què és la dansa tradicional?	10
2.3 La dansa a l'escola	11
2.3.1 Aplicacions pedagògiques	16
2.4 La dansa tradicional a l'escola	18
3 Mètode	20
3.1 Paradigma interpretatiu	20
3.2 Metodologia qualitativa i quantitativa	21
3.3 Instruments de recollida de dades	21
3.3.1 Qüestionaris	22
3.3.2. Entrevistes.....	23
4 Resultats, anàlisi i discussió.....	26
4.1 Resultats de qüestionaris	26
4.2 Anàlisi i discussió.....	31
4.2.1 Gènere	32
4.2.2 La dansa dins el currículum	32

4.2.3 Els mestres.....	33
4.2.4 Aportacions pedagògiques	34
4.2.5 Mancances	35
4.2.6 La dansa tradicional, innova?	36
4.3 Limitacions i possibles línies de futur	37
5 Conclusions	38
6 Referències bibliogràfiques	41
6.1 Llibres, articles i legislacions.	41
6.2 Webgrafia.....	45
7. Annexos.....	46
7.1 Model qüestionari	46
7.2 Consentiments informats	47
7.3 Guió entrevista.....	49
7.4 Transcripció entrevistat número 1: P.M.	50
7.5 Transcripció entrevistat número 2: G.A.....	53

1. Introducció

“El conjunt de les tradicions, creences i costums de les classes populars que, amb d’altres elements constitueixen el que anomenem folklore, és a Catalunya tant o més ric que a qualsevol poble europeu. Dins d’aquest folklore s’hi troba una de les vessants importants de la nostra cultura popular: la dansa.” (Serra; dins Figueras, 2016, p.346)

La dansa catalana, igual que altres manifestacions d’art popular, ha hagut de lluitar envers a l’alienació cultural soferta al país. A més, també ha patit lluites desiguals en aspectes puntuals com pot ser el cas que la tècnica del ball popular sovint no ha estat coneguda pels folkloristes i, això ha fet que la dansa sigui un tema poc estudiat o bé la gran quantitat de defectes del sistema emprat per a la grafia de les danses ja que ni les fotografies ni explicacions ni dibuixos han sigut suficients per a donar a comprendre el moviment i l’aire dels diferents balls.

No obstant això, és des de l’escola on es pot revertir aquesta situació perquè les noves generacions són qui disposen del poder per poder canviar el món començant per capgirar la importància que actualment tenen les disciplines artístiques dins la societat, tant a nivell cultural com educatiu, i seguint amb aquesta transformació fent aflorar l’essència de la tradició en noves formes musicals renovades i adaptades a les formes actuals.

1.1 Hipòtesi i objectius

El propòsit d’aquesta recerca és determinar, d’una manera aproximada, el valor de l’estat actual en què es troben les danses tradicionals catalanes a l’escola tot explorant-ne la potencialitat com a instrument educatiu d’aprenentatge. Al llarg del procés d’elaboració del treball es pretén assolir una sèrie d’objectius per tal de comprovar amb evidències científiques si el propòsit o hipòtesi, plantejat a l’inici de la recerca, pren sentit o bé està descontextualitzat. Per tant, els objectius principals d’aquesta investigació són:

- Exposar evidències científiques envers a la dansa tradicional.
- Identificar les fortaleses i mancances de la dansa tradicional a l’escola.
- Copsar la importància que es dona a la dansa tradicional en el currículum i la que hi donen els mestres a l’aula.

1.2 Justificació

Realitzar aquesta investigació és important per esbrinar a què és degut l'escassetat del desenvolupament pedagògic que hi ha hagut, fins al moment, sobre l'ensenyament del moviment, la dansa i més concretament de la dansa tradicional en els centres educatius.

Un altre dels motius pels quals dur a terme aquesta investigació és important és el fet d'escurçar el distanciament entre el món de la recerca i el folklore de tal manera que es pugui anar aprofitant tota la informació que disposa la societat per tal d'aportar el màxim de coneixements possibles sobre la dansa tradicional i popular a nivell científic.

“Les danses tradicionals, altrament denominant folklore, tenen una imatge molt negativa. El maneig d'aquest conjunt de materials, al llarg de molts anys ha estat tòpic, superficial i absolutament descontextualitzat i l'ús que se li ha donat, amb més freqüència a l'escola, ha estat poc més que el d'un repertori per preparar actuacions de ball que adornaven els festivals de final de curs. Tot el cabal d'informació i coneixements que contenen les danses tradicionals ha estat desaprofitat pel distanciament entre el món de la recerca i el del folklore, per la falta de rigor en la seva recollida i per l'aïllament del seu marc natural, la festa.” (Rizo, 1996, p.73)

Tenint en compte aquesta cita de Rizo (1993) es pot veure clarament que, a més del tractament superficial que se li atribueix al folklore en el context de la recerca, també existeix un problema en el tractament de les danses tradicionals, especialment en les escoles on es fan servir com a element de decoració en les diferents festes que es fan a l'escola durant el transcurs de l'any, més enllà de donar sentit a la responsabilitat i el gaudi que pot representar per a l'alumnat.

1.3 Parts del treball

El treball està estructurat en set apartats diferents. En primer lloc, hi ha la introducció, que permet conèixer la temàtica de l'estudi i la motivació per dur-lo a terme. A més, inclou la justificació de la investigació, la hipòtesi i els objectius plantejats.

En segon lloc, es presenta el marc teòric, on s'exposen els conceptes que emmarquen el treball com pot ser el cas de la nomenclatura entre les idees de ball i dansa o la noció de què vol dir la paraula “tradicional”, així com també s'exposen tot un conjunt d'aportacions sobre la importància del moviment i la dansa en relació a l'escola.

En tercer lloc, es poden llegir els mètodes utilitzats per a realitzar el treball, concretament, s'hi trobaran descrites les metodologies de l'estudi, els instruments emprats i, finalment, l'anàlisi de les dades obtingudes. En quart lloc, es mostraran i s'interpretaran els resultats obtinguts de l'estudi realitzat i la discussió, que consistirà en contrastar els resultats amb les evidències científiques que s'han exposat al marc teòric. Tanmateix, aquest apartat comptarà amb les limitacions de l'estudi i les possibles línies d'investigació en un futur. En cinquè lloc, s'exposaran les conclusions que s'han extret fent aquesta investigació i es confirmarà, o no la hipòtesi i els objectius plantejats inicialment.

També s'hi podrà trobar un breu resum dels resultats obtinguts, la relació que té aquest estudi amb els aprenentatges que s'han fet al llarg del grau i amb la futura professió de mestres. En el sisè apartat, es podran consultar les referències bibliogràfiques utilitzades per a realitzar aquesta estudi. Finalment, en el setè apartat s'hi pot trobar el conjunt d'annexos, els quals han servit per complementar la recerca emprada.

2 Marc teòric

El present treball s'emmarca a través de la conceptualització més bàsica dels mots "ball" i "dansa" amb els quals es pretén arribar a dos enfocaments conceptuals els quals s'engloben els uns dins dels altres, ja que estan estretament vinculats:

En primer lloc, en un pla més general, ens situem dins el significat de la dansa i més específicament dins de la dansa popular i tradicional catalana. En segon lloc, i a un nivell més concret, ens situem dins del camp de la dansa, així com la dansa tradicional en el context educatiu. D'aquesta manera, doncs, aquest segon punt del treball està estructurat en quatre subapartats, que configuren el marc teòric contextualitzant la temàtica de l'estudi a partir de diverses fonts bibliogràfiques.

En el primer subapartat, el 2.1, hi ha descrita la definició més apropiada per definir la nomenclatura més bàsica entre els conceptes "ball" i "dansa". En el segon, el 2.2, s'entra en un terreny més concret ja que s'hi pot trobar la descripció de què s'entén per dansa tradicional i per dansa tradicional catalana concretament. En el tercer, el 2.3, queda exposat el context passat i actual de la dansa a l'escola des d'una perspectiva integral. Seguidament, en el quart subapartat, el 2.4, s'exposa com és el tractament de la dansa tradicional a l'escola.

2.1 Dansa i ball

Els conceptes dansa i ball no sempre han estat utilitzats de manera clara i precisa. Certament, existeix una confusió sobre l'ús d'aquest dos termes. Aquest fet l'exposa clarament Rizo (1996) quan afirma: "l'absència de sistema en l'estudi de les danses i els balls comença per la confusió entorn de la nomenclatura més bàsica. No existeix un acord generalitzat per definir i diferenciar tots dos conceptes". Per tant, partint de la consideració del seu ús en l'àmbit de la cultura popular, Rizo (1996, 73-74) reafirma que són dues idees ben diferents i ben definides:

"D'una banda, la dansa es pot entendre com una acció realitzada al compàs d'una melodia o ritme, subjecta a unes regles fixes que l'executant haurà de complir. La dansa està subordinada a formes coreogràfiques rígides, realitzades per un nombre tancat de dansaires, gairebé exclusivament homes i ensenyades pel mestre de la dansa o per altres dansaires."

Així doncs, la dansa queda fixada de forma estable i es manté en el temps amb escasses alteracions, podent donar-se el cas que diverses melodies hagin acompanyat a una dansa al llarg del temps, mentre els passos han quedat inalterables.

“D'altra banda, el ball actua com una forma d'expressió més espontània i menys comprimida per patrons. Contràriament, el ball, és una forma lliure d'exterioritzar els sentiments, habitualment d'alegria i de desig de diversió.”

Don Preciso (dins Barbieri, 1877) afegeix que “el nombre i la composició dels integrants del ball no segueix cap ordre i està obert a homes i dones, joves i vells. L'entrada en el ball i les formes d'execució són més lliures, la qual cosa no significa que siguin anàrquiques ni alienes a les evolucions d'altres balladors”.

En resum, Rizo (1996) defensa que, malgrat ser dos conceptes diferents, la dansa i el ball són manifestacions de dos aspectes fonamentals de la vida que sempre caminen junts: el ritm i l'oci.

Aquesta diferenciació entre els dos conceptes contrasta amb Puig (1994) quan sosté que no hi ha cap distinció entre les paraules ball i dansa. El més important és el concepte de moviment i gestualitat del propi cos, que és, sense cap dubte un bon missatger per tot allò que hi ha necessitat d'expressar. Així ho corrobora Josefina Roma (dins Puig, 1994), quan afirma: “...La vivència de la música amb el cos és molt més forta que del qui només l'escolta, la qual cosa fa que el dansaire sigui el vehicle pel qual la música, essencialment temporal, s'inscriu en l'espai per mitjà d'una constant modificació de la interrelació de les parts del cos”.

És convenient afegir també la cita de Capmany (1948, p.7) el qual fa un tractament íntegre d'ambdós conceptes quan afirma que:

“S'utilitzen les paraules “ball i “dansa” per raó de què les tal designacions són admeses com a sinònimes i a la vegada diferents. [...] En concret les paraules “ball” i “dansa” considerades correlatives no són sinònimes; la diferència es pot tenir per certa, encara que algú hagi volgut negar-ho. [...] aquest parell de conceptes sovint s'allunyen del qualificatiu corresponent, al mateix temps que poden ser inclosos en l'un o en l'altre o en ambdós alhora. Així, doncs, [...] es tractarà aquest “divertiment” (creat pel poble) usant indistintament o altre nom, tal com la veu popular els ha conservat en les seves festes des de qui sap quan”.

En aquest treball, doncs, tot i observar que hi poden haver diferents matisos de diferenciació entre ambdós conceptes, tenint en compte que els conceptes de dansa i ball poden variar segons la cultura i la època i que els termes en sí no poden recollir l'ampli espectre de significats que han tingut al llarg de la història (Urbeltz, 1994), s'ha optat per un posicionament més proper a la postura i conceptualització proposada per Capmany (1948) tot fent-ne un tractament correlatiu però alhora genèric dels dos conceptes. D'aquesta manera es pretén facilitar-ne la comprensió ja que l'objecte d'estudi d'aquest treball no es centra en esbrinar ni és necessari disposar d'un coneixement profund de la distinció. No obstant això, és important saber quin és el context en què s'entenen ambdós conceptes per tal que no hi hagi malentesos.

2.2 Què és la dansa tradicional?

Un cop aclarits i contextualitzats els matisos de la nomenclatura més bàsica, procedim a endinsar-nos en el seguit de factors que caracteritzen un tipus de dansa en concret. Què s'entén, doncs, per dansa tradicional?

D'una banda, el diccionari d'Estudis Catalans defineix la dansa com una successió de passos, salts, posicions, executats segons un ordre i un ritme determinats. D'altra banda defineix “tradicional” com a pertanyent i/o fundat sobre a la tradició. Per tant, si es té en compte la definició de tradició, s'entén com a costum i/o transmissió que ha prevalgut de generació en generació.

Puig (1994) afirma que una dansa aconsegueix tots els requisits necessaris per ser anomenada tradicional quan, per exemple, un dia festiu al migdia, a la plaça major, quan la gent s'ha vestit amb les millors gales, amb una quantitat de músics equiparable al pressupost existent, en què l'autoritat competent inicia el ball i tot seguit la resta de la

comunitat s'afegeix a la dansa, els uns ballant, els altres picant de mans... Tot això independentment que aquella música faci dos, deu o dos-cents anys que s'interpreta amb iguals condicionants; i de ben segur que, tot i així, hi poden haver excepcions que confirmin la norma.

No obstant això, a més del factor social de la dansa tradicional també n'és important el seu bagatge històric. Al llarg de la història, totes les comunitats culturals han mostrat, en general, la voluntat de ser modernes, d'estar al dia, de ser receptives amb el que passa al seu entorn. Massa (2018) exposa que en el cas de la societat catalana tot i que s'ha generat algun ball al llarg dels anys, també s'han fet moltes adopcions i manlleus de balls populars o de moda del seu entorn cultural. Els canvis successius de la procedència dels balls de moda ha fet que una part dels anteriors s'acabin transformant en balls tradicionals.

Serra (dins Figueres, 2016, 142) fa una definició completa del concepte de dansa tradicional catalana:

“La dansa tradicional és art, és llenguatge, és tècnica. Tradicional i catalana són adjectius que la defineixen, la base és la dansa. La dansa tradicional recull la manera pròpia de bellugar-se d'un territori. És col·lectivitat i individualitat.

Té el context que l'envolta com un aspecte de identitat: visió antropològica (l'home); visió etnològica (les ètnies i les seves cultures); visió sociològica (estudi racional i crític de la societat).

També té la seva història, la seva geografia, els seus ritus, les seves festes, la pròpia funció, tipologia i caràcter així com els seus components: gestualitat, punts, evolucions i moviments bàsics i els seus gèneres: ball pla, sardana, contrapàs, jota, bolangeres, corrandes, etc. És dansa organitzada, però també és improvisació de les emocions, de les sensacions i els pensaments”.

Així doncs, partint de tot aquest seguit de definicions ja disposem d'un concepte més clar del context que integra la dansa tradicional i més concretament la dansa tradicional catalana ja que és la més propera i que es pot treballar més profundament.

2.3 La dansa a l'escola

Tot i que la presència i importància de la dansa en els diferents àmbits socials i culturals és un fet constatat al llarg de la història, l'apropament i la repercussió que ha tingut en l'àmbit educatiu no ha sigut gaire generós ni prolífer. No va ser fins al segle XIX que hi van haver els primers intents teòrics i pràctics de pensadors, pedagogs i ballarins els

quals han propugnat la inclusió de la dansa com a part indispensable en la formació integral de l'infant. (Hasselbach 1979; Osona, 1984).

En relació als autors anteriors i concretament en el context català, Vila (2008; p.278-282) afirma:

“És difícil parlar de dansa en el nostre ensenyament. És com un silenci: la dansa no existeix en els currículums escolars. [...] Cultura, societat i ensenyament han estat sempre una tríada inseparable, les tres es reflecteixen entre elles. [...] En cap moment la dansa és tractada com a dansa. No crec que les escoles hagin de fer dels seus alumnes ballarins però sí que donen eines que permeten a la l'individu desenvolupar la creativitat o entendre el món. [...] Així doncs, quan parlem d'introduir la dansa a les escoles no parlem d'ensenyar una tècnica o un estil, sinó de treballar allò que la dansa és i també de treure-li la categoria d'activitat extraescolar i sexista, en tant que és encara considerada cosa de nenes”.

Mc Carthy, (1996) complementant la informació aportada en tot aquest apartat, considera que han existit raons històriques i axiològiques que han mantingut la dansa en segon terme en el món de l'educació. Per una banda, hi ha una gran quantitat d'estereotips i connotacions negatives associades a tal activitat arribant, fins i tot, a ser prohibida per algunes religions. D'altra banda, la consideració de la dansa com una activitat eminentment femenina l'ha desqualificat com a matèria susceptible de ser inclosa a la formació de l'alumnat masculí quedant, així, relegada a la categoria de disciplina complementaria i sectorial.

Herrera (2000), coincidint amb Mc Carthy, també assenyala com a principals causes d'aquesta situació el desconeixement de les aportacions de la dansa al desenvolupament integral de la persona, la consideració especialment femenina d'aquesta activitat i la falta de formació del professorat.

Aquesta situació crítica es manté durant tot el segle XX com demostra l'estudi realitzat pel *Minnesota Center for Arts Education* a finals de la dècada dels vuitanta del qual Paulson (1993) n'extreu les següents conclusions: no hi ha un reconeixement de la dansa com a matèria d'aprenentatge, la formació del professorat és inexistent, falta un currículum específic de dansa, falten espais adequats, mitjans i material bibliogràfic, i a més, existeix una discriminació del gènere. Aquesta reflexió es pot relacionar amb la cita de Rizo (1996) que s'ha anomenat a la introducció ja que, encara que Rizo es refereix al tracte tòpic i superficial de la dansa tradicional en concret es pot observar que també

existeix una problemàtica generalitzada amb la dansa en sí en el context escolar; no només en l'entorn de la dansa tradicional.

Fixant l'atenció en el currículum escolar, Paulson (1993) recorda que, en la ordenació curricular i els plans d'estudi establerts per l'educació obligatòria, la dansa no té ni ha aconseguit la categoria de matèria i, com a màxim ha arribat a ser part d'un bloc de continguts inclòs en altres àrees com l'Expressió Artística i l'Educació Física en el cas de l'etapa d'Educació Primària.

Vila (2008) afegeix que com que la dansa no és en el currículum, les propostes són de caràcter voluntari i és a mans de l'escola o d'algun professor de fer el pas per acollir-les. Normalment aquests projectes, atesa l'estructura de l'ensenyament, són més fàcils acollits a primària que a secundària ja que a secundària cada matèria està impartida per un especialista, per això en aquests casos acostuma a ser el professor d'educació física i/o música qui s'hi interessa.

En relació a aquesta manca de consideració de la dansa, Fux (1981) insisteix en la necessitat d'oblidar la concepció de la dansa com un adornament en el conjunt de disciplines educatives i creu que integrant-la en l'ensenyament obligatori s'afavoriria l'autopercepció del cos com a mitjà expressiu en relació amb la vida mateixa.

No obstant això, cal destacar que hi ha estudis portats a terme a Espanya (Mateu et al., 2013; Vicente et al., 2010) els quals demostren que la dansa millora el rendiment general dels estudiants, els motiva ajudant-los a centrar-se i a organitzar-se en altres activitats acadèmiques, millorant la seva nota mitjana i el nivell d'atenció i de confiança no només entre ells sinó també en relació amb els adults.

De la mateixa manera, val a dir que existeixen algunes iniciatives que es porten a terme a Catalunya com pot ser el cas de l'escola Mil·lenari de Cardedeu on, per tal de millorar els resultats acadèmics de l'alumnat d'una forma creativa sense augmentar-ne la càrrega lectiva, es va decidir incorporar la dansa com a assignatura al llarg de tota l'escolaritat. Segons Sánchez i Suesa (2010) després de l'aplicació completa del projecte s'ha pogut observar que els resultats acadèmics dels alumnes han millorat i, artísticament, són éssers humans més sensibles i creatius.

Així doncs, al llarg de tota l'escolaritat els alumnes d'aquesta escola realitzen diferents tipus de dansa: clàssica (a educació infantil) per tal de tenir una bona base; dansa tradicional catalana (a cicle inicial); dansa tradicional d'arreu del món i dansa històrica (a cicle mitjà) per tal de donar a conèixer les diferents cultures, a més de músiques i ritmes diferents; i finalment, la dansa contemporània i moderna (a cicle superior) per tal que els infants creïn i cerquin, a partir de la llibertat màxima, els propis moviments.

Tornant, però, en el concepte de la dansa en sí dins l'entorn educatiu, un estudi presentat per Cañabate i Rodríguez (2013) sosté que la dansa afavoreix el desenvolupament global de la persona i remarca la seva incidència en el desenvolupament de competències bàsiques que han de ser adquirides per l'alumnat en finalitzar l'ensenyament obligatori, incidint directament en competències professionals, intel·lectuals, personals i socials que tot ésser humà hauria de desenvolupar al llarg de la seva vida.

Per tant, doncs, és necessari remarcar que la dansa és un mitjà excel·lent per desenvolupar processos educatius. Acevedo (2013) assegura que la intenció de dansar en els contextos educatius és la transmissió de coneixements específics i millorar l'aspecte físic, així com millorar la part social i emocional de les persones tenint en compte cada un dels contextos en els que es desenvolupa cada un dels éssers humans. Així mateix, la majoria d'autors coincideixen en les nombroses aportacions educatives de la dansa i la seva importància en el desenvolupament físic, intel·lectual i afectivo-emocional (Fuentes, 2006; García Rus, 1997; Hasselbach, 1979; Laban, 1978; Leese i Packer, 1991; Osona, 1984; Rizo, 1996).

Segons Rovira (2008), és important el fet de iniciar als alumnes en el ball perquè experimentin i gaudeixin dels diferents ritmes, així com de les relacions personals que aquest treball els proporciona [...] aportant una riquesa tant a nivell corporal com a nivell psicomotriu i sociomotriu. A més, comporta una gran diversitat de formes d'organització del grup classe, que assegurin una participació equitativa, així com l'acceptació de tots els companys i companyes.

2.3.1 Aplicacions pedagògiques

En el punt anterior ja s'ha assenyalat que les danses poden reforçar un seguit d'aspectes educatius principalment en el camp musical, psicomotriu, social o creatiu. A continuació, podem veure la classificació que fa Zamora (2005, p. ;2006, p.19-20):

A) En l'aspecte musical

- **Ritme:** Des dels primers anys s'ensenya als nens a portar el ritme com les mans i a jugar en rotllanes. Amb les danses – joc i les cançons – joc aprenen a interioritzar el moviment i al mateix temps el ritme.
- **Riquesa melòdica:** Les danses presenten unes melodies extraordinàriament senzilles i musicalment riques.
- **La creativitat:** Es pot desenvolupar de múltiples formes i maneres; una d'aquestes pot ser a través de variacions sobre les mateixes melodies; una altra amb la comparació de melodies de diferents països, analitzant similituds i diferències; una altra, a través de la interpretació de la polirítmia, etc.

B) En l'aspecte psicomotriu

- **L'esquema corporal:** Les danses ajuden a la seva elaboració i al seu domini, ja que afavoreixen tot tipus de coordinació. Ajuden a la presa de consciència de l'un mateix. De la mateixa manera, contribueixen a refermar el sentit de l'equilibri.
- **La lateralitat:** A través dels desplaçaments a dreta o a esquerra es contribueix a refermar la lateralitat.
- **La orientació espacial:** Cada infant pren consciència del seu lloc en l'espai en relació als seus companys i companyes, amb els objectes, amb un lloc imaginari, etc. Interioritza els conceptes davant, darrere, a dins, a fora...
- **La coordinació global:** Tot el seu cos és percebut de noves maneres i a l'uníson per tal de portar a terme una mateixa funció. Algunes danses desenvolupen un moviment amb els peus i un altre molt diferent amb les mans. Això exigeix una gran coordinació i molta concentració.

- **El control i el propi domini:** En relació a tot allò apuntat en els punts anteriors es facilita aquest aspecte personal tan important i tan difícil d'aconseguir.
- **La relaxació:** Encara que en ocasions poden produir cansament físic, les danses ajuden a alliberar tensions, destensen i relaxen.
- **L'atenció:** Cada infant ha de romandre concentrat per no moure's abans de temps, ni després, el què ajuda a desenvolupar la seva capacitat d'atenció.

C) En l'aspecte social

- **La companyonia:** La dansa es fa en grup i s'ha de saber emmotllar-se als altres. Aquesta coordinació individual que un aconsegueix ha de saber estar en relació amb els altres. Saber desplaçar-se al mateix temps que altres infants pot ajudar a fomentar les relacions humanes entre ells.
- **La diversió:** És un element lúdic i, com a tal, produeix alegria i esplai. Contribueix a omplir un espai tan important com necessari en la nostra societat actual: la sana diversió.

A part de les aplicacions pedagògiques a l'aula, també és convenient fer esment de dos grans pedagogs de la didàctica de la Música els quals, amb les seves metodologies també hi tenen cabuda les danses i tradició popular respectivament i, per tant, també donen lloc a aplicacions pedagògiques respectant la dansa, el moviment i el folklore en els quals es basa aquest estudi.

El ritme, el moviment i la dansa són els elements principals del mètode creat per J. Dalcroze (1865 – 1950) el qual va denominar "Rítmica". Aquest mètode permet la reconciliació de la ment amb el cos, ja que considera el cos com a intermediari entre el so, el propi pensament i el propi sentiment. Aquesta metodologia disposa d'una educació per la música i per a la música: per al poder de la música perquè a través d'ella (especialment el ritme) s'afavoreix l'harmonització dels moviments físics i la capacitat d'adaptació; per a la música perquè uneix d'una forma harmònica el moviment i l'expressió del cos (expressió corporal), el pensament i l'expressió de l'ànima (sensibilitat).

Per la seva banda, Z. Kodály (1882 – 1967) es basa en l'ús de la cançó amb unes notes i ritmes força recurrents per tal d'anar integrant-ho tot en la seva pràctica. Kodály, a més, fou un gran defensor de la música popular ja que segons ell és un dels valors més importants que cal conservar i que, al mateix temps, serveix de base per a l'aprenentatge musical. Per aquesta mateixa raó, basava la seva pràctica docent introduint als seus alumnes en l'ús cançó i folklore local, és a dir, hongarès en aquest cas.

2.4 La dansa tradicional a l'escola

Les danses tradicionals igual que la resta de danses contemporenals contemplen una àmplia majoria d'objectius educatius. Aquestes, ensenyen conceptes bàsics com el ritme, la repetició, la seqüenciació, predictibilitat, anticipació, discriminació auditiva, desenvolupen habilitats físiques i la coordinació (Wardle, 2000). També reforcen la motivació interna dels infants (Cholod, 1996) i desenvolupen la seva personalitat a través de la interacció amb forces que no existeixen en cap altre tipus de dansa (Silver, 1982; Rovegno i Bandhauer, 1992). Però... perquè s'han de ballar danses tradicionals a l'escola?

“Quan es parla de dansa i totes les seves formes d'expressió es sol pensar en el ballet, la dansa clàssica, en els musicals... però tenint en compte la seva gran complexitat i dificultat i el seu llarg aprenentatge, aquestes formes es veuen limitades a minories selectes. És per aquest motiu que es busca alguna cosa més propera i més apropiada com pot ser la dansa tradicional. Hi ha algunes raons més que poden avalar aquest fet:

- La seva música senzilla, marcada i fàcil de seguir,
- Les seves coreografies assequibles a tothom,
- Perquè és expressió de la cultura d'un poble, amb la riquesa que això suposa d'unió i germanor...
- Perquè és fàcil arribar a elles
- Pel seu origen comú ” Zamora (2005, p. 16)

L'escola hauria de donar suport a aquests aspectes de la cultura popular rica en elements tradicionals i coneixement perquè és important que aquestes tradicions es passin d'una generació a una altra (Girke, 1982).

Si focalitzem l'atenció en la dansa tradicional catalana, Pujol, M. A., & Serra, J. (1998) exposen que la dansa catalana és per sobre de tot dansa que, amb una gestualitat, musicalitat i lingüística pròpia conté elements artístics i culturals que constitueixen la idiosincràsia o manera de ser del poble.

És per això que defensen la dansa catalana com a punt de partida més natural i lògic en el procés d'ensenyament – aprenentatge, per tal que els nens i nenes adquireixin, de la manera més propera possible els punts que faran de fonament en tot l'engranatge de la construcció significativa i funcional del pensament.

3 Mètode

3.1 Paradigma interpretatiu

Aquest treball es posiciona, majoritàriament, en els enfocaments epistemològics del paradigma interpretatiu tenint en compte els objectius plantejats, així com els propòsits d'intentar comprendre i interpretar els significats que les persones atribueixen als processos educatius. (Monteagudo, 2000),

Carr i Kemmis (1988) escriuen que educativament aquest paradigma es concreta en un plantejament pràctic. L'educació es dona en situacions complexes, fluïdes i reflexives que no permeten la sistematització. Els processos educatius s'han de resoldre en la deliberació pràctica i en la intervenció mesurada i raonada. La pràctica no es deixa reduir al control tècnic. El paradigma interpretatiu, doncs, planteja la direcció i redirecció espontània i flexible de l'aprenentatge, orientada a incidir en cada situació particular, actuant-hi de manera mesurada amb veritat, justícia i saviesa.

L'elecció dels aspectes metodològics constitueix un element crític i clau en qualsevol recerca. Així doncs convé ajustar les assumpcions i metodologies, tant a la naturalesa de la pròpia recerca com als objectius plantejats (de Gialdino, 2006).

En aquesta recerca en qüestió es pretén unir dos processos: d'una banda es pretén fer una prospecció sobre opinions de percepcions de mestres sobre l'estat actual de la dansa tradicional a l'escola i valorar la mesura en què porten a terme aquesta disciplina, així com a persones involucrades especialment en la divulgació d'aquestes danses tradicionals. Per altra banda es vol fer una anàlisi creuada entre ambdós instruments de treball per mirar de trobar consensos i acords. Es per aquesta raó que s'ha procedit a combinar les perspectives quantitativa i qualitativa, de tal manera que aquests dos plantejaments, serviran com a aproximacions complementaries (Cook & Reichardt, 1986; Monteagudo, 2000; García-Celay & León, 2006) i per tant, poden donar respostes més complertes als objectius plantejats en aquesta investigació.

Com assenyala Golafshani (2003) la triangulació de la informació provinent de fonts de diversa naturalesa, garanteix aspectes de fiabilitat i validesa en estudis de caràcter qualitatiu.

3.2 Metodologia qualitativa i quantitativa

Com s'ha anomenat anteriorment, en aquest treball s'empra majoritàriament la metodologia qualitativa tot i que en menor mesura també es fa ús de la de metodologia quantitativa.

La recerca qualitativa és un terme amb significats variables en recerca educativa. Borg (1989), per exemple, suggereix que el terme és sovint intercanviable amb termes com naturalista, etnogràfic, subjectiu, i postpositivistic. Per la seva banda, Goetz i LeCompte (1984) escullen utilitzar el terme etnogràfic per investigar utilitzant mètodes qualitativs i per etnografies.

Els mètodes de recerca qualitativa normalment inclouen entrevistes i observacions però també pot incloure estudis de cas, enquestes, i anàlisis històrics i de documents. Aquest tipus de recerca és conduïda en un enquadrament natural, sense intenció de manipular l'entorn.

Segons Savenye, W. C., & Robinson, R. S. (1996) alguns autors han considerat la recerca qualitativa i la recerca quantitativa totalment oposades. D'aquesta manera es considera que en la recerca qualitativa no fa ús de dades numèriques, mentre que la recerca quantitativa no fa ús de les percepcions. No obstant això, les autores afirmen que el fet de forçar una elecció entre utilitzar el mètode qualitatiu i mètode quantitatiu ja que limita i inhibeix la qualitat de recerca.

Per aquest motiu a l'hora de realitzar aquest treball, tot i que es basa majoritàriament en el mètode qualitatiu, s'han volgut incloure els dos mètodes per tal de obtenir una major integritat, tal com s'apunta en l'apartat anterior, en les respostes als objectius marcats.

3.3 Instruments de recollida de dades

En aquest treball s'ha portat a terme un tipus d'observació no particip i s'han emprat dos instruments de recollida de dades; per una banda els qüestionaris multitudinaris destinats a mestres d'educació primària, especialment als docents de les especialitats de música i de educació física i d'altra banda s'han fet dues entrevistes a mestres i promotors de la dansa tradicional catalana per tal de poder-ne fer una comparativa triangular conjuntament amb el marc teòric.

3.3.1 Qüestionaris

Per una banda, s'ha utilitzat el qüestionari¹ com a instrument per a la recollida de dades. Aquest, es troba dins la tècnica de l'enquesta, una tècnica de recollida de dades quantitatives i qualitatives, i consisteix en un conjunt de preguntes que tenen un objectiu concret: recollir informació sobre el tema que es vol estudiar.

Segons Martínez (2002) el qüestionari serveix per conèixer la magnitud d'un fenomen, la seva relació amb altres fenòmens i el perquè de la successió d'aquests. També cal dir que, la utilització del qüestionari permet conèixer i recollir l'opinió d'una gran quantitat de persones. Meneses i Rodríguez (2011) coincideixen amb Martínez (2002), ja que exposen que el qüestionari permet preguntar de manera estructurada a un gran conjunt de persones que representen una població determinada. A més a més, afegixen que el qüestionari no és només un conjunt de preguntes organitzades, sinó que són una sèrie de preguntes que representen un cas particular concret i que la realització d'aquestes, permeten produir dades quantitatives per a un futur anàlisi estadístic.

El qüestionari² s'ha destinat especialment, com ja s'ha apuntat anteriorment, a mestres de primària. L'han respost 56 mestres que han participat en aquest estudi ha estat elaborat a partir de característiques extretes i descrites en els diferents apartats del marc teòric. Així doncs, a partir de les respostes que han donat els docents s'han pogut extreure les seves percepcions i comparar-les amb el marc que engloba el treball en sí. Les vies de difusió d'aquests qüestionaris han sigut els correus electrònics i les xarxes socials, tant a través de contactes personals com en grups específics de comunitats de mestres.

El qüestionari està format per sis preguntes que fan referència, d'una banda a la consideració i valoració de les danses tradicionals i, d'altra banda, a una reflexió de la pròpia pràctica docent envers, també a les danses tradicionals.

Tres d'aquestes preguntes són semi-obertes, ja que tenen més d'una opció de resposta i demanen una justificació.

¹ Vegeu annex 7.1: model de qüestionari

² Aquestes visions es veuen reflectides en els comentaris dels gràfics que es troben a l'apartat 4 del treball, de resultats.

Concretament es tracta de les preguntes 2, 3 i 4; en aquestes tres preguntes es volia comprovar si, realment, hi havia un ús de les danses tradicionals, així com si hi havia un concepte negatiu com apunta Rizo (1996) en la cita de la introducció d'aquest treball.

Seguidament, hi ha dues preguntes més que són tancades dicotòmiques, perquè només hi ha dues possibles opcions de resposta i no demanen justificació com les preguntes 1 i 5 en les quals es demana, per una banda, el perfil de mestre que es disposa per si efectivament, tal com apunta Paulson (1993) la dansa es troba immersa dins dels continguts en les especialitats de música i educació física; per tant, cal veure si o si hi ha altres perfils de professorat que disposen un interès per aquest tipus de dansa o només es consolida amb els perfils estandarditzats. D'altra banda s'ha preguntat si en cas d'utilitzar les danses tradicionals a l'aula; es creu que aquestes poden millorar i /o facilitar el desenvolupament integral de l'alumnat responent a McCarthy (1996), Herrera (2000) i a tot un seguit d'autors anomenats anteriorment en el marc teòric quan afirmaven que la dansa, a nivell general, aporta una millora en el desenvolupament dels infants a nivell integral.

Finalment, la 6a, es tracta d'una pregunta oberta qualitativa, ja que la resposta comporta l'explicació d'un fet; en aquest cas especificar què és el que es podria fer o de quina manera millorar aquest desenvolupament integral dels infants anteriorment esmentat a través de la dansa tradicional.

La finalitat de realitzar el màxim número de qüestionaris possibles ha estat el fet de poder tenir les dades suficients per a poder veure i comparar si els resultats obtinguts coincideixen amb els fets exposat en el marc teòric.

3.3.2. Entrevistes

L'altre instrument que s'ha utilitzat per a la recollida de dades ha estat l'entrevista, que consisteix en obtenir dades qualitatives a partir del diàleg i la conversa que s'estableix entre l'entrevistador i la persona entrevistada.

Cal afegir que, com diuen Nahoum (1961) i Alonso (1995), és una conversa de caràcter formal, té una finalitat determinada i l'objectiu és recollir dades, informar i extreure informació d'una persona. Cannel i Kahn (1968) coincideixen amb l'afirmació anterior i afegeixen que aquesta conversa sempre està iniciada per l'entrevistador. Segons Fiske i Kendall (1956) i Buendia (1997) existeixen tres tipus d'entrevistes: les estructurades, les no estructurades i les semi-estructurades.

En el cas d'aquest estudi s'ha utilitzat l'entrevista semi-estructurada, ja que la majoria de les preguntes que es troben en el guió són obertes o semi-obertes i admeten rebre matisos sobre les respostes i enllaçar temes entre ells. A més, s'han firmat els consentiments informats³ en cada cas.

L'entrevista⁴ s'ha fet a dos subjectes els quals tenen en comú ser mestres de música alhora que són divulgadors de la dansa i la música tradicional catalana tot i que cal destacar les característiques de cada un d'ells ja que la selecció dels subjectes ha estat clau a l'hora de fer sorgir i contrarestar elements rellevants i importants necessaris per a l'elaboració d'aquest estudi. Així doncs:

Entrevistat 1⁵: coreògraf, Mestre d'Educació Primària, també obté el Graduat en Dansa per a Mestres de Primària. El 1973 va entrar en contacte amb la música i la dansa tradicional arran d'uns cursos de formació per a monitors de lleure. Ha estat en contacte permanent amb l'entorn dels esbarts com a dansaire i mestre de dansa tradicional i ha publicat diferents obres divulgatives de dansa tradicional catalana.

Entrevistat 2⁶: Mestra d'Educació Primària en l'especialitat de música. Ha estat alumna de diferents cursos i campus de cultura i dansa tradicional i popular i com a tal ofereix a l'alumnat el seu coneixement a través de la pràctica a l'aula amb l'acordió diatònic al mateix temps que es divulguen les cançons i danses populars. Balladora activa en el panorama folk i de balls tradicionals a plaça.

³ Vegeu annex 7.2 – Consentiments informats

⁴ Vegeu annex 7.3 – Guió d'entrevista

⁵ Vegeu annex 7.4 – Transcripció entrevista P.M

⁶ Vegeu annex 7.5 – Transcripció entrevista G.A

Així doncs, aquestes dues entrevistes, tenen per objectiu conèixer quina és l'opinió que tenen aquestes dues personalitats sobre la importància de dansa tradicional envers a l'escola, quina percepció en tenen, si la veuen amb perspectives de futur o bé ho veuen més aviat ho veuen com un fet aïllat que sempre disposarà de la mateixa forma i si hi ha alguna millora, des del seu punt de vista a fer al respecte. Totes les opinions recollides queden reflectides i contrastades amb afirmacions teòriques en l'apartat 4 del treball, el de la discussió.

L'estructura de l'entrevista consta de quatre preguntes, les quals tenen alguna modificació o alguna pregunta afegida en el moment de la mateixa execució que disposen d'un caràcter més aviat obert, tot i que n'hi ha de més específiques algunes que altres. D'aquesta manera cada pregunta pot desviar-se cap on el subjecte cregui convenient fent que la entrevista disposi d'un caire especialitzat en cada cas.

En les dues primeres preguntes en les que es demana què se'n pot dir de la dansa tradicional a l'escola i si l'escola hauria de canviar el significat que li atorga, l'objectiu és poder observar les seves visions i percepcions envers a la temàtica en qüestió.

A la tercera pregunta, en la qual es pregunta si la dansa tradicional és una cosa arqueològica de museu o té perspectives de futur, l'objectiu és que els entrevistats expressin dades a nivell cronològic tot fent èmfasi a la situació passada, actual o bé de futur sobre la dansa tradicional. Finalment, en la quarta pregunta, es pregunta sobre el fet de si hi ha mancances de material, eines, coneixements els quals poden esdevenir una dificultat en la transmissió de les danses tradicionals. L'objectiu d'aquesta darrera pregunta és saber si els entrevistats denoten alguna mancança en la metodologia a emprar a l'hora de difondre el coneixement i en cas afirmatiu, si es podria millorar d'alguna manera. Val a dir, que en les dues entrevistes hi ha alguna pregunta més que ha sortit instantàniament en el moment de execució i que ajuda a completar la informació d'alguna de les preguntes.

La finalitat d'utilitzar les entrevistes en aquest estudi ha estat, per una banda, poder observar què en pensen experts, treballadors i divulgadors de la dansa tradicional i alhora copsar les diferències i semblances que hi poden haver entre les dues entrevistes, els qüestionaris i el marc teòric del treball realitzat.

4 Resultats, anàlisi i discussió

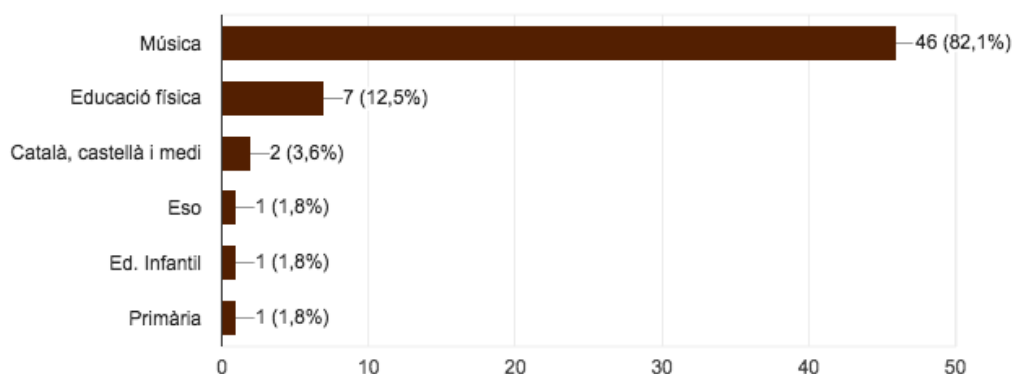
En aquest apartat es pretén presentar i descriure els resultats obtinguts per mitjà dels instruments que s'han utilitzat que, en aquest cas, es tracta de qüestionaris i dues entrevistes.

En primer lloc es presenten els resultats corresponents als qüestionaris. Convé recordar que el número de preguntes en el qüestionari eren sis i que cadascuna es troba representada amb el seu gràfic corresponent. A sota del gràfic, es podrà trobar una breu anàlisi objectiva dels percentatges i les dades obtingudes. En segon lloc, hi ha la discussió de resultats en què es compara la triangulació entre el marc teòric, les dues entrevistes i els resultats del qüestionari.

4.1 Resultats de qüestionaris

1. Sóc mestre/a de...

56 respostes

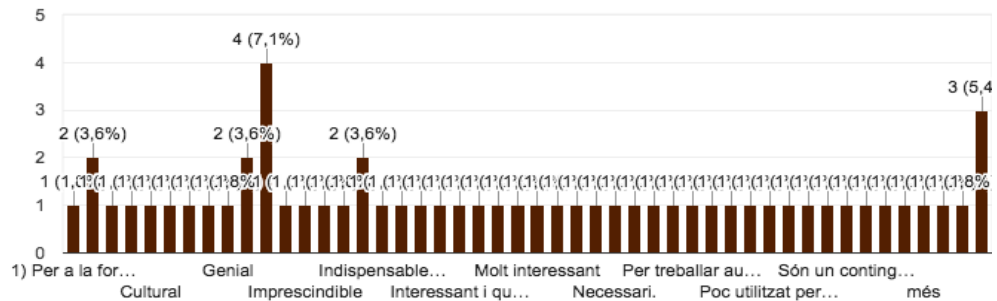

En aquest primer gràfic es mostra com una àmplia majoria, 82,1% dels enquestats són mestres de música de primària seguit dels mestres d'educació física amb un 12,5% de la participació total, encara que està lluny de la àmplia majoria és la segona opció majoritària. Finalment, hi ha les quatre opcions restants minoritàries que compten amb un (català castellà i medi) 3,6%, (ESO) 1,8%, (Ed.Infantil) 1,8% i (Primària) 1,8% del percentatge global. Val a dir que aquestes quatre opcions, estan escrites de forma personalitzada pels enquestats en qüestió ja que en l'enquesta en sí només hi sorgien les opcions: música, educació física i altres, és a dir, és en la opció "altres" en la qual els enquestats han pogut donar a conèixer explícitament el seu càrrec concret

Respostes a la pregunta número dos, versió qüestionari

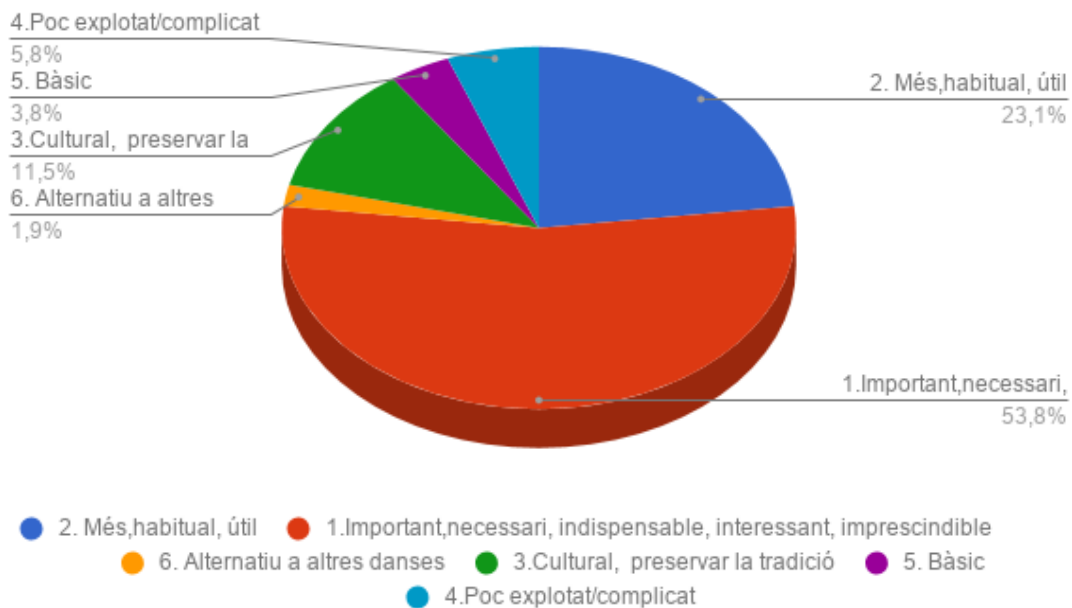
2. Per a mi l'ús de danses tradicionals a l'escola són un recurs...

56 respostes

Respostes a la pregunta número dos, versió esquema

2. Per a mi l'ús de danses tradicionals a l'escola són un recurs...

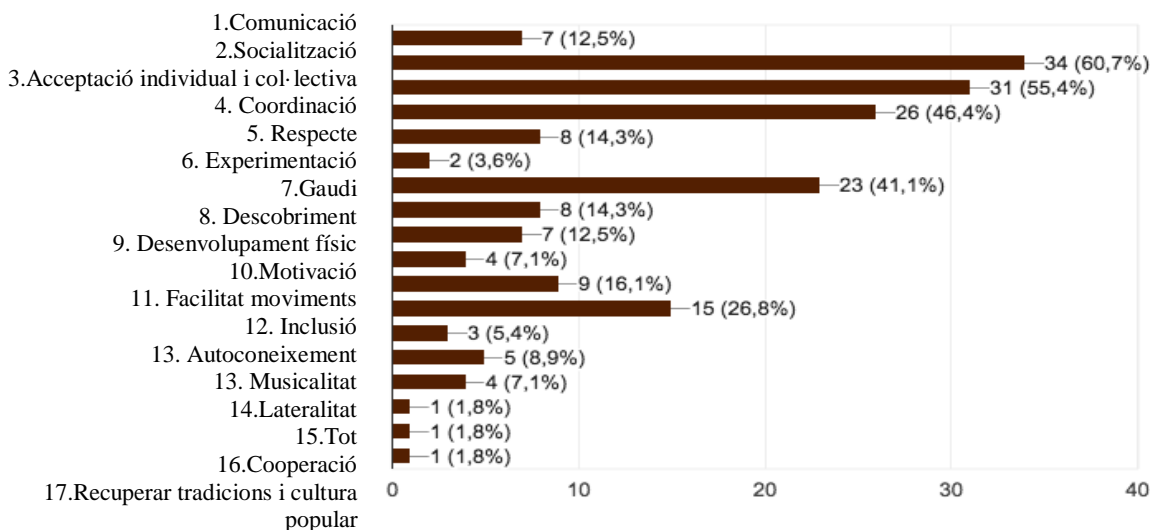

En aquest segon gràfic s'ha hagut de fer una reconversió; és a dir, en el moment de fer el qüestionari es va apostar per una resposta de tipus obert ja que per poder extreure'n conclusions interessava disposar de les valoracions subjectives que aportaven cada un dels enquestats. Per tal de facilitar la lectura dels resultats però, s'ha optat per englobar tot el conjunt de respostes en sis apartats. D'aquesta manera, doncs, el 53,8% dels enquestats creuen que la dansa tradicional a l'escola és un recurs bàsic, important, necessari, etc.

Mentre que en segon lloc, amb el 23,1% es creu que és un recurs més a l'aula, és a dir, disposa d'un caràcter habitual i útil. En tercer lloc, amb un 11,5% es situa la opció de veure les danses tradicionals com un recurs cultural i que preserva la tradició catalana. En quart lloc, amb un percentatge del 5,8% els enquestats creuen que es tracta d'un recurs poc explotat o bé que presenta dificultats a l'hora de portar-se a terme en el seu context. En cinquè lloc, amb un percentatge del 3,8% els enquestats afirmen que es tracta d'un recurs bàsic a l'aula. Finalment, amb un 1,9% del percentatge total, les danses tradicionals es veuen com a un recurs alternatiu a altres danses.

3. Valora NOMÉS ELS 3 aspectes MÉS IMPORTANTS que aporta la dansa TRADICIONAL a l'alumnat

56 respostes

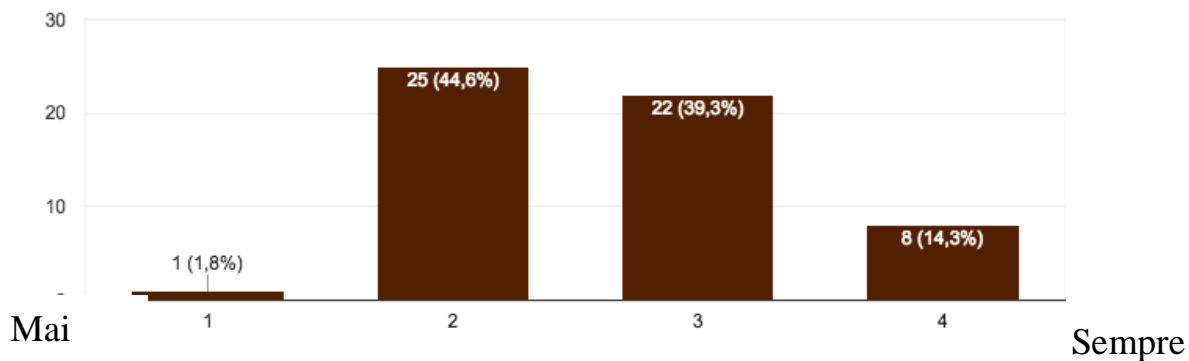

En aquest tercer gràfic es pot observar quins aspectes pedagògics es consideren més importants a l'hora de portar a terme les danses tradicionals. En les tres primeres posicions hi ha: la socialització amb 34 vots corresponent al 60,7%; l'acceptació individual i col·lectiva amb 31 vots corresponent al 55,4% i la coordinació amb 26 vots, corresponent al 46,4% del percentatge global. Seguidament, en quarta posició i molt a prop de la tercera, hi ha el gaudi amb 23 vots i un percentatge al 41,1%.

A la part baixa de la classificació es pot destacar, d'una banda, l'experimentació amb 2 vots i un 3,6% i l'autoconeixement amb 3 vots i un percentatge d'un 5,4%. D'altra banda, les opcions 15,16 i 17 amb un vot cadascuna i un percentatge de 1,8%, les quals es troben immerses en la opció "altres" i que, per tant, les han inclòs els enquestats per compte propi.

4. Valora en quina mesura utilitzes les danses tradicionals en les teves intervencions com a mestre/a

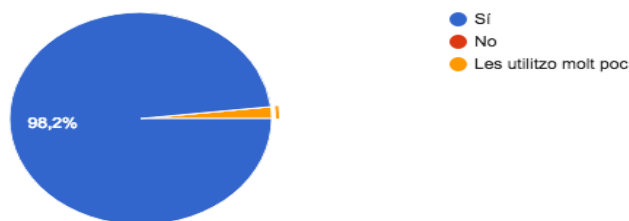
56 respostes

En aquest quart gràfic es mostra en quina mesura, els docents, utilitzen les danses tradicionals en les seves intervencions. Així doncs, es pot observar que hi ha una majoria d'ús que es situa entre el número 2 amb 25 vots i un percentatge del 44,6% i el 3 amb 22 vots i un percentatge corresponent al 39,3% que corresponen al poc i al sovint respectivament. No obstant això, cal destacar que hi ha un percentatge més alt (14,3%) de docents que utilitzen sempre les danses tradicionals que no pas que no les utilitzen mai o gairebé mai.

5. En cas que utilitzis les danses tradicionals; creus que poden millorar i /o facilitar el desenvolupament integral de l'alumnat?

56 respostes

En aquest cinquè gràfic, es podria considerar que el 100% dels enquestat ha respòs afirmativament; però hi ha hagut una persona que ha explicitat expressament que les utilitzava molt poc i que, per aquest motiu, la seva opció no es considera integrada dins de les altres.

Finalment, doncs, el gràfic queda interpretat amb un 98,2% afirmatiu respecte a que les danses tradicionals faciliten el desenvolupament integral de l'alumnat i un 1,8% no es posiciona ja que se'n fa poc ús.

6. Com creus o què creus que es podria fer per millorar el desenvolupament integral de l'alumnat a través de les danses tradicionals?

Respecte a la sisena pregunta, com que es tracta d'una pregunta oberta i no hi ha dades quantitatives, es creu convenient posar una mostra de les respostes més rellevants que s'han respòs, les quals moltes d'elles han estat força

DANSA

- Treballar-les com qualsevol altra dansa.
- Fusionar-les amb balls i musiques actuals depenent dels gustos musicals de l'alumnat.

PROFESSORAT

- Que l'escola les recuperi, que els/les mestres siguem mitjà perquè no es perdin.
- Tenir cura del clima emocional en què s'aprenen i es ballen.

DIVULGACIÓ A LA SOCIETAT

- Formació del professorat per poder triar la dansa que més s'adeqüi segons les necessitats i característiques de l'alumnat, més hores de dansa/música, donar la importància que tenen, aplicar altres aspectes relacionats amb la dansa (coneixement del propi cos, cultura de cada regió o poble d'on en son tradicionals, capacitat de creació sobre una dansa ja inventada...).
- Fer trobades de danses populars a nivell de poble, ciutat, etc.
- Conèixer les tradicions més properes al seu territori.
- La cultura i la història abans d'ensenyar una dansa per tal de situar als alumnes la procedència i la importància de les danses tradicionals!
- Visualització de les danses en la societat, televisió, als carrers...
- Crec que tota la comunitat educativa i la societat hauria de ser conscient de la importància de les danses tradicionals i la cultura popular.

ESCOLA

- Si les aprenen a l'escola no les sabran mai!
- Treballar-les dins d'un projecte interdisciplinari i no de manera aïllada.
- Fer actes, intercanvi d'experiències i trobades entre escoles per potenciar les danses tradicionals.
- Donar cabuda a intervencions mes lliures i creatives.

- Hi ha la iniciativa del "dansa ara" que va molt bé a la gent de Barcelona, però pels que som de Lleida no hi ha un espai de formació en dansa i on puguem trobar-nos i fer alguna cosa més "gran".
- Augmentar les sessions no només de dansa sinó de música i d'àrees artístiques en general a primària.
- Integrant-les al currículum
- Ballar-ne més, que a moltes escoles sembla que la dansa estigui oblidada.

ESPAI

- Reclamar espais en condicions pels especialistes de música, es a dir, un espai ampli on poder fer la dansa sense que ens molestin taules.
- Fer-ho en un espai adequat i amb material divers, que no sempre tenim a l'abast.

ALUMNAT

- Creació d'un projecte on l'alumnat experimenti diferents rols: coreògrafs, vestuari, càmera, presentadors/es, ballarins/es, jurat ...
- Fer-les funcionals (integrades a les festes de les quals els nens són protagonistes i no observats per adults) i no utilitzar-les com a exhibició pels pares (tipus un esbart)
- La invenció de passos per part dels propis alumnes, el treball de les danses conjunt amb nens de varies edats alhora, cantar la dansa (si te lletra) i ballar-la alhora (o per torns). Aprofitar la dansa per treballar i mostrar aspectes curriculars o del llenguatge musical.
- Recursos visuals. Gravacions i visualitzacions de l'alumnat.

4.2 Anàlisi i discussió

Aquest apartat de l'estudi queda dividit en dues parts. La primera pretén contrastar els resultats obtinguts en la triangulació entre les entrevistes, els qüestionaris i les evidències científiques extretes de la bibliografia citada en el marc teòric. En la segona part es podran trobar les limitacions de l'estudi i les possibles línies de futur.

4.2.1 Gènere

Mc Carthy (1996) afirma que la consideració de la dansa com una activitat eminentment femenina l'ha desqualificat com a matèria susceptible de ser inclosa a la formació de l'alumnat masculí quedant, així, relegada a la categoria de disciplina complementària i sectorial.

Els dos entrevistats confirmen aquesta afirmació ja que, a l'escola el fet de ballar interessa més a les nenes que no pas als nens, les nenes ballen més i, com a tal, l'alumnat masculí es mostra vergonyós i tímid envers al moviment, sobretot a partir dels 9-10 anys i consegüentment mostren un cert rebuig a la disciplina en sí.

4.2.2 La dansa dins el currículum

Paulson (1993) i Vila (2008) puntualitzen que, en la ordenació curricular i els plans d'estudi establerts per l'educació obligatòria, la dansa no té ni ha aconseguit la categoria de matèria i, com a màxim ha arribat a ser part d'un bloc de continguts inclòs en altres àrees com l'Expressió Artística i l'Educació Física en el cas de l'etapa d'Educació Primària. A més, Vila (2008) afegeix que com que la dansa no és en el currículum, les propostes són de caràcter voluntari i és a mans de l'escola o d'algun professor de fer el pas per acollir-les.

No és estrany doncs, que en els qüestionaris un 82,1% dels enquestats siguin mestres de música i un 12,5% siguin mestres d'educació física, tot i que també cal destacar un petit interès de mestres d'altres especialitats o etapes educatives que en aquest cas representen un 9% dels enquestats i que, per tant, es contempla la possibilitat que les danses tradicionals generin cert interès més enllà dels especialistes de música i educació física en l'etapa de primària.

No obstant això, aquesta qüestió ha estat corroborada unànimement per totes les parts. D'una banda, molts dels enquestats del qüestionari han reclamat que es destini més temps de l'horari lectiu a treballar aspectes artístics com pot ser la dansa o bé integrar les com a tal dins del currículum i han reivindicat també la importància de la transmissió d'aquestes per part dels mestres per tal que no es perdin. D'altra banda, els dos entrevistats també han coincidit en assenyalar aquest fet juntament amb la referència que només es fa una hora d'educació musical a la setmana i que no hi ha prou temps com per poder abordar tots els continguts a fer d'una forma prou profitosa com perquè pugui resultar significativa per a l'alumnat.

4.2.3 Els mestres

Fux (1981) insisteix en la necessitat d'oblidar la concepció de la dansa com un adornament en el conjunt de disciplines educatives. Per la seva banda Rizo (1996) afirma que l'ús que se li ha donat al folklore a l'escola, ha estat poc més que el d'un repertori per preparar actuacions de ball que adornaven els festivals de final de curs.

Aquesta afirmació ha generat controvèrsia en l'estudi ja que, per una banda hi ha hagut enquestats que creuen convenient que fer exhibicions pot ajudar al desenvolupament integral de l'alumnat. En canvi, d'altra banda, es creu convenient anar més enllà d'una exhibició. Per part dels enquestats s'ha contemplat la idea de compartir i intercanviar experiències de dansa així com el fet de promoure trobades entre escoles o promoure danses en l'entorn del poble o ciutat per tal que no hi hagi un tractament aïllat de les danses tradicionals. Per part dels entrevistats és interessant observar com influeix el fet de rebre el suport de l'entorn del claustre o no ja que, en el cas de P.M. està en una escola en el qual la resta de mestres veuen les danses com una disciplina convenient per satisfer les necessitats puntuals a les festes de l'escola. En canvi, en l'entorn de G.A. el conjunt de mestres els agraden les danses i tot allò que li sorgeix a l'especialista en forma creativa rep tot el suport així com l'agraïment i la implicació per la resta de companys/es.

Respecte a aquest fet, convé destacar un comentari d'un enquestat en resposta a "Com o què es podria fer per tal de millorar el desenvolupament integral de l'alumnat a través de les danses tradicionals?" que diu: "Tenir cura del clima emocional en què s'aprenen i es ballen les danses" adaptable cap a l'alumnat, al professorat i a tota la comunitat educativa.

En aquest fet també caldria destacar una observació que ambdós entrevistats han fet i és que, en una hora de classe a la setmana i la gran quantitat de continguts a portar a terme no es pot treure prou profit i com a tal veuen convenient la necessitat de repartir continguts entre els altres mestres; per exemple aprofitar el moviment en l'àrea d'educació física o cantar i ballar durant les rutines diàries, a les sessions de tutoria per cohesionar el grup, etc.

4.2.4 Aportacions pedagògiques

Fuentes, 2006; García Rus, 1997; Hasselbach, 1979; Laban, 1978; Leese i Packer, 1991; et al.) coincideixen en les nombroses aportacions educatives de la dansa i la seva importància en el desenvolupament físic, social, intel·lectual i afectiu-emocional i per tant, en el seu desenvolupament integral.

En els qüestionaris realitzats es va preguntar als enquestats quins són els tres valors que consideraven més importants i que podien aportar les danses tradicionals a l'alumnat. És interessant que cadascuna de les tres opcions més votades corresponen, respectivament, a cada tipus de desenvolupament anomenat anteriorment. En primera posició destaca la socialització (55,4%) en el context del desenvolupament social; en segona posició destaca l'acceptació individual i col·lectiva (46,4%) en el context de desenvolupament afectiu-emocional i, en tercera posició destaca la coordinació (41,1%) en el context de desenvolupament físic i/o intel·lectual.

També es va preguntar als enquestats si creien que les danses tradicionals afavorien al desenvolupament integral dels infants i un 98,2% va contestar que sí. Per tant, es pot dir que en la mostra d'enquestats hi ha confiança en l'ús de la dansa tradicional.

A més, en l'entrevista de P.M, l'entrevistat considera que la situació de poca consideració de la música i de la dansa i dansa tradicional en sí, es pot canviar en el moment en que l'entorn valori a cada persona com a ésser integral. El que cal analitzar és l'infant com una persona en un sentit plural, però en un sentit real i no en paper.

4.2.5 Mancances

“La repercussió que la dansa ha tingut en l'àmbit educatiu no ha sigut gaire generós ni prolífer”. (Hasselbach 1979; Osson, 1984). Segons Paulson (1993) aquesta situació crítica es manté durant tot el segle XX ja que la formació del professorat és inexistent, falta un currículum específic de dansa, falten espais adequats, mitjans i material bibliogràfic, etc.

D'acord amb aquestes afirmacions, tant els enquestats com els entrevistats n'han corroborat els diferents fets.

En primer lloc, en la sisena pregunta del qüestionari, on els enquestats podien respondre de forma qualitativa i lliure, és a dir, escrivint tot allò que volien comentar molts reclamaven les mancances en l'entorn de la dansa i la dansa tradicional. Moltíssims, comentaven el fet que mancava formació per al professorat o bé la manca d'espais adequats per a poder portar a terme les danses.

En segon lloc, convé destacar dos comentaris en referència als entrevistats. Per una banda, G.A. quan se li va preguntar explícitament si creia que hi havia alguna manca de formació va exposar que, tot i que tampoc és que hi hagi molta oferta, si que n'hi ha però que la importància del fet està en la voluntat i compromís de l'un mateix respecte a la recerca d'aquestes formacions, s'han de saber buscar. D'altra banda, P.M creu que el material bibliogràfic que hi ha a l'abast respecte a la didàctica de danses tradicionals i a la seva divulgació en general està molt obsolet ja que, tot i ser d'una gran qualitat, fa molt de temps que es va crear. Per tant, des del seu punt de vista creu que respecte a aquest tema s'hauria de treballar per poder canviar aquesta situació.

4.2.6 La dansa tradicional, innova?

L'escola hauria de donar suport a aquests aspectes de la cultura popular rica en elements tradicionals i coneixement perquè és important que aquestes tradicions es passin d'una generació a una altra (Girke, 1982).

Una de les preguntes del qüestionari era la de valorar quin ús fa cadascú en la pròpia pràctica docent de les danses tradicionals a l'aula. Per a les respostes hi havia una gradació de quatre nivells (de mai a sempre, atribuïnt el número 1 a mai o gairebé mai i el número 4 a sempre o gairebé sempre). Respecte als resultats, els més majoritaris es van situar entre els números 2 i 3 és a dir, poc o sovint, respectivament; tot i que el poc (número 2) estava lleugerament per sobre del 3, fet que indica que les danses tradicionals a l'aula no solen ser molt recurrents però sí que s'empren. A més, hi ha més vots al número 4 que al número 1, la qual cosa significa que en general, hi ha una bona acollida de les danses tradicionals a l'aula.

Malgrat tot, però, cal destacar la resposta d'ambdós entrevistats quan se'ls va preguntar explícitament si creien que les danses tradicionals tenien perspectives de futur. Tan l'un com l'altre, van destacar que seria convenient renovar les peces musicals de les danses tradicionals apostant per una proposta més actual i renovada però sense perdre l'essència ni la forma de les danses en sí. D'aquesta manera, creuen, la dansa tradicional no seria tan "rara" ni "estranya" pels infants ja que els sonaria més quotidià a ells i "connectarien" millor amb els valors que transmet aquest tipus de dansa. A més, P.M. afegeix que, si es fes el treball de establir uns balls estàndard els quals arribessin a tothom sense gaires variants i ornamentacions, també seria una facilitat més per poder arribar a transmetre millor les danses tradicionals.

Així doncs, d'acord amb l'afirmació de Girke (1982) en què és fonamental el paper de l'escola en la transmissió de la cultura popular i la tradició de generació en generació, cal portar a terme tot un seguit de facilitats per tal de poder captar l'interès de l'alumnat i, consegüentment, poder fer més pràctica de dansa sigui de la manera que sigui.

4.3 Limitacions i possibles línies de futur

La investigació que s'ha realitzat per dur a terme aquest Treball de Final de Grau s'ha centrat en una primera diagnosi en l'avaluació de l'estat actual de les danses tradicionals a l'escola. Concretament, s'ha observat quin ús se'n fa i quines fortaleces i mancances hi ha en el context dels mestres i de l'escola envers aquest tipus de danses. Al llarg de la recerca, però, han aparegut mancances, limitacions i possibles ampliacions de l'estudi.

Respecte a les mancances i limitacions, cal destacar que aquestes han estat de caràcter metodològic i es poden resumir en:

- El nombre reduït d'enquestats que han participat en l'estudi.
- La poca mostra d'entrevistats que han estat subjectes d'estudi, només s'han entrevistat a dos subjectes.
- La limitació de temps per poder realitzar visites a escoles de tot Catalunya i observar els seus projectes per tal de poder fer un treball més aprofundit.

Respecte a les línies de futur, cal tenir en compte que un cop finalitzat l'estudi s'han deixat les portes obertes a possibles ampliacions que podrien ser:

- Ampliar l'extensió de la diagnosi d'aquest treball per tal de recollir més dades i aconseguir així un millor aprofundiment per començar a generar comissions de treball per vetllar per la renovació del concepte de dansa tradicional a l'escola com: establir estàndards de danses catalanes, fomentar una nova divulgació reformada, proposar a joves intèrprets la interpretació de danses tradicionals amb un format neotradicional, etc.
- Concretar àmbits d'actuació en la societat per canviar la imatge tan negativa que es té de la dansa a través d'evidències que siguin properes i contextualitzades a la quotidianitat, així com fer adaptacions a diferents col·lectius per a que pugui ballar tothom independentment de les condicions físiques de cadascú, és a dir, en la mesura del possible poder establir uns balls estàndards tradicionals, més enllà de la sardana tan per gent gran, com per nens, gent amb diversitat funcional, etc.

5 Conclusions

Els resultats que s'acaben d'esmentar i la recerca bibliogràfica que s'ha fet durant la realització d'aquest treball es poden vincular amb els aprenentatges que s'han obtingut al llarg del grau i ens poden servir en un futur per a la nostra professió. En relació als aprenentatges adquirits, es pot vincular amb les cinc assignatures cursades en la menció de música, ja que per una banda s'han pogut relacionar idees amb les aportacions pedagògiques i els grans pedagogs com poden ser Dalcroze i Kodaly i d'altra banda perquè m'han donat la oportunitat de desenvolupar-me en la vessant de la música tradicional amb un caràcter reivindicatiu de cara al meu futur docent.

Finalment, per concloure aquesta investigació cal fer referència i donar resposta als objectius i al propòsit plantejats a l'inici de l'estudi. A partir de les respostes obtingudes als qüestionaris i a les entrevistes, i juntament amb la revisió bibliogràfica, s'ha arribat a les següents conclusions relacionades amb els objectius de la recerca. Per a una millor exposició de les conclusions, aquestes s'explicaran seguint els objectius formulats, que es troben redactats a la introducció de la recerca, l'apartat 1.1.

En relació al primer objectiu que fa referència a exposar totes les evidències científiques possibles envers a la dansa tradicional podem dir que no hem aconseguit l'objectiu de forma satisfactòria perquè no s'ha trobat gaire contingut científic que exposés evidències sobre l'ús de la dansa tradicional a l'escola i el poc que s'ha trobat, ha resultat ser publicat fa molts anys. Aquest fet, però, obre la oportunitat a reflexionar sobre el fet i evidenciar aquesta temàtica que fins ara potser ha estat força oblidada en el món de la recerca i, així, fer-la visible per tal que possibles investigadors puguin tractar-la. Així doncs, tot i no haver aconseguit aquest objectiu, es pot afirmar que s'ha fet un pas per fer visible aquesta temàtica dins el camp de la recerca educativa i cultural.

Respecte al segon objectiu que fa referència a identificar les fortaleces i mancances de la dansa tradicional a l'escola podem dir que hem aconseguit l'objectiu. A partir de les evidències pràctiques dels qüestionaris i de les respostes dels enquestats hem pogut explorar molt el context real de l'entorn escolar i com a tal hem pogut recollir un esquema força definit de fortaleces i mancances envers la dansa tradicional a l'escola el qual es podria resumir d'aquesta manera:

L'ús de les danses tradicionals és força present a l'escola tot i que en alguns casos encara té una funció d'adornament en els festivals de l'escola o bé disposa d'un ús aïllat i descontextualitzat. Malgrat tot, però, la gran majoria de docents creuen que la dansa tradicional pot ajudar al desenvolupament integral de l'alumnat i, conseqüentment li donen molta importància. També cal destacar que hi ha un seguit de mancances respecte als espais, a la formació i respecte a la divulgació de materials didàctics que siguin actuals que dificulten el fet de porta-les a terme. Per aquests motius, però, es creu convenient que hi pugui haver una renovació de peces musicals així com establir uns estàndards a nivell de dansa que podrien facilitar-ho tot molt més per a l'entorn educatiu.

En relació al tercer objectiu inicialment plantejat que fa referència a copsar la importància que es dóna a la dansa tradicional en el currículum i la que hi donen els mestres a l'aula, podem dir que també hem aconseguit l'objectiu.

Anem per parts: En primer lloc fem referència a la importància que es dóna a la dansa tradicional al currículum. Cal dir que la dansa en sí, no té un espai propi en el currículum, és a dir, d'importància en el currículum no en té gaire i per tant, no hi ha uns continguts molt definits al respecte sinó que hi ha uns continguts molt genèrics dins de les assignatures d'educació musical i educació física on es pot incloure aquesta disciplina, a més que es disposa de molt poc temps per treballar-ho en l'horari lectiu.

En segon lloc, fem referència a la importància que es dóna a la dansa tradicional respecte als mestres. Els mestres veuen la dansa tradicional com un recurs important però alhora es veuen influenciats per un seguit de factors com poden ser: aspectes personals (de formació, d'espai...) o bé aspectes d'entorn, és a dir, com influeix l'estat dels agents educatius envers a les actuacions dels especialistes, és a dir, és important disposar de suports a l'hora de potenciar el desenvolupament artístic i no sempre és així.

Tot i això, malgrat que la importància de la dansa tradicional, en línies generals, no sigui gaire prolífera, val a dir que tant als qüestionaris com a les entrevistes es pot observar que hi ha la voluntat per tal de canviar aquest concepte de poca consideració envers a la dansa i a la dansa tradicional.

Així doncs, tenint en compte que els objectius plantejats inicialment s'han complert majoritàriament tot i no poder disposar de gaire evidències científiques al respecte en matèria de la dansa tradicional a l'escola podem afirmar que el propòsit d'aquesta recerca el qual era determinar, d'una manera aproximada, el valor de l'estat actual en què es troben les danses tradicionals catalanes a l'escola tot explorant-ne la potencialitat com a instrument educatiu d'aprenentatge s'ha complert. No obstant això, és convenient tenir present que aquest estudi és, només, una primera aproximació a un estudi complet que es podria arribar a portar a terme en un futur.

6 Referències bibliogràfiques

6.1 Llibres, articles i legislacions.

Acevedo, R. L. (2013). *Danza como alternativa para mejorar el desarrollo en jóvenes y adultos. Beneficios y contextos en los que la danza se hace importante*. Revista Corporeizando, 9(1), 124-133.

Barbieri, F. (1877). *Danzas y bailes de España en los siglos XVI y XVII*. Vol I. Madrid: Ilustración Española y americana.

Borg, W. R., & Gall, M. D. (1989). *Educational research: An introduction* (5th ed.). New York: Longman.

Buendía, L., Colás, P., i Hernández, F. (1997). *Métodos de Investigación en Psicopedagogía*. Madrid: McGraw Hill.

Cannell, C. F., i Kahn, R. L. (1968). *Interviewing*. Dins Gardner Lindzey i Elliot Aronson (coord.). *Qualitative Research* (p. 361-374). Nova York: Addison Wesley.

Cañabate, D., & Rodríguez, D. (2014). *Danza y desarrollo de competencias: estudio con bailarines profesionales*. A A. M. Díaz Olaya & J. L. Chinchilla, *Danza, educación e investigación: pasado y presente*. Málaga: Aljibe.

Capmany, A. (1948). *El ball i la dansa popular a Catalunya: historia, descripció i ensenyament*. Barcelona: Millá.

Carr, W.; Kemmis, S. (1988) *Teoría Crítica de la enseñanza*. Barcelona: Martínez-Roca.

- Castro, P. L., & Aubero, A. E. (2007). *El movimiento y la danza: su importancia dentro del curriculum de primaria*. Educación y futuro: revista de investigación aplicada y experiencias educativas, (17), 149-164.
- de Danses, S. (2008). *El Galop: danses catalanes i jocs dansats*. Barcelona: Discmedi.
- de Gialdino, I. V. (2006). La investigación cualitativa. *Estrategias de investigación cualitativa*, 23-64.
- de la Llengua Catalana, D. (2007). Institut d'Estudis Catalans. *Barcelona*. 2ª Edició. Ed. *Enciclopèdia Catalana*.
- Figueres, J. (2016) *La dansa a l'escola. El mestratge de Joan Serra*. Barcelona: Ass. Mestres Rosa Sensat.
- Fiske, M., i Kendall, P. L. (1956). Propósitos y criterios de la entrevista focalizada. *EMPIRIA. Revista de Metodología de Ciencias Sociales*, 1, 215-227.
- Generalitat, D. C. (2016). Currículum. Educació Primària. Barcelona: Departament d'Ensenyament.
- Goetz, J. P., & LeCompte, M. D. (1984). *Ethnography and qualitative design in educational research*. Orlando, FL: Academic Press.
- Massa, P. (2018). Dansa tradicional catalana. *Elements per a una aproximació a la seva formació*. Barcelona: Cossetània edicions.
- McCarthy, M. (1996). Dance in the music curriculum: Music and dance are natural partners in a general music curriculum with a multicultural focus. *Music Educators Journal*, 82(6), 17-21.

- Monteagudo, J. G. (2000). El paradigma interpretativo en la investigación social y educativa: nuevas respuestas para viejos interrogantes. *Cuestiones pedagógicas: Revista de Ciencias de la educación*, 15, 227-246.
- Nahoum, C. (1961). *La entrevista psicológica*, Buenos Aires: Ed. Kapluzz.
- Nicolás, G. V., Ortín, N. U., López, M. G., & Viguera, J. C. (2010). *La danza en el ámbito de educativo. Retos. Nuevas tendencias en Educación Física, Deporte y Recreación*, (17), 42-45.
- Ortiz, D. C., Cañabate, D. R., & Sánchez, M. L. Z. (2016). *Educació física i dansa: valoració de la seva integració a les escoles de primària de les comarques de Girona/ Physical Education and Dance: Assessment of Inclusion and Development in Primary Schools in Girona Province*. *Apunts. Educació física i esports*, (125), 53.
- Ossona, P. *Educación por la danza (1984)*. *La educación por la danza*. Barcelona: Paidós.
- Puig, L. (1994). *Crònica i calendari de dansa tradicional*. Tarragona: El Mèdol.
- Pujol, M. A., & Serra, J. (1998). *La dansa catalana en l'ensenyament primari*. Barcelona: Mèdol.
- Rizo, G. (1996). *La enseñanza de los bailes y las danzas tradicionales en la escuela: un enfoque interdisciplinar*. *Eufonía. Didáctica de la música*, 3, 73-83.
- Rovegno, I., & Bandhauer, D. (1992). *Child-designed folk dance: seeking the deeper meaning*. *Teaching Elementary Physical Education*, 5, 13-14
- Rovira, M. (2008). *La iniciación a los bailes de salón en primaria*. *Aula de Innovación Educativa*, 15(175), 50-53.

- Sánchez, S., Suesa, S. (2010). *La música i la dansa per millorar les competències bàsiques*. *Comunicació Educativa*, 3, 45-50.
- Savenye, W. C., & Robinson, R. S. (1996). Qualitative research issues and methods: An introduction for educational technologists. *Handbook of research for educational communications and technology*, 1171-1195.
- Silver, J. A. (1982). Therapeutic aspects of folk dance: self-concept, body concept, ethnic distancing and social distancing, *Dissertation Abstracts International*, 42, 4373A.
- Urbeltz, J. A. (1994). *Bailar el caos. La danza de la osa y el soldado viejo*. Pamplona: Pamiela.
- Venetsanou, F., & Kambas, A. (2004). How can a traditional Greek dances programme affect the motor proficiency of pre-school children?. *Research in Dance Education*, 5(2), 127-138.
- Vila, E. (2008). La dansa a l'ensenyament. *Assaig de teatre: revista de l'Associació d'Investigació i Experimentació Teatral*, (66), 278-282.
- Venetsanou, F., & Kambas, A. (2004). How can a traditional Greek dances programme affect the motor proficiency of pre-school children?. *Research in Dance Education*, 5(2), 127-138.
- Zamora, A. (2005). *Danzas del mundo*. Madrid: CCS.
- Zamora, A. (2006). *Danzas del mundo 2*. Madrid: CCS.

6.2 Webgrafia

Serra, J. (2010). La dansa segons Joan Serra. Barcelona: Teler de Música.
Consultat 3 abril 2018, des de <http://www.telermusica.com/ca/espai-de-reflexioelisa-roche/216-dansa-joan-serra>

Wardle, F. (2000) *Folk dancing for young children*. Consultat 14 de gener de 2018 des de: www.earlychildhood.com/Articles/index.cfm.

7. Annexos

7.1 Model qüestionari

ENQUESTA TREBALL FINAL DE GRAU SOBRE L'AVALUACIÓ DE L'ESTAT DE LA DANSA TRADICIONAL A L'ESCOLA

Aquesta enquesta és totalment anònima i la única finalitat d'aquesta és exclusivament acadèmica per afavorir el desenvolupament del treball de final de Grau en Mestre d'Educació Primària. Només tardareu 2 minuts!

* **Necessari**

1. 1. Sóc mestre/a de... *

Selecioneu totes les opcions que corresponguin.

- Música
- Educació física
- Altres: _____

2. 2. Per a mi l'ús de danses tradicionals a l'escola són un recurs... *

3. 3. Valora NOMÉS ELS 3 aspectes MÉS IMPORTANTS que aporta la dansa TRADICIONAL a l'alumnat *

Selecioneu totes les opcions que corresponguin.

- Comunicació
- Socialització
- Acceptació individual i col·lectiva
- Coordinació
- Respecte
- Experimentació
- Gaudi
- Descobriments
- Desenvolupament físic
- Motivació
- Facilitat en la integració de moviments
- Inclusió
- Autoconeixement
- Altres: _____

4. 4. Valora en quina mesura utilitzes les danses tradicionals en les teves intervencions com a mestre/a *

Maqueu només un oval.

- 1 2 3 4
- Mai Sempre

5. 5. En cas que utilitzis les danses tradicionals; creus que poden millorar i /o facilitar el desenvolupament integral de l'alumnat?

Maqueu només un oval.

- Sí
- No
- Altres: _____

6. 6. Com creus o què creus que es podria fer per millorar el desenvolupament integral de l'alumnat a través de les danses tradicionals? *

7.2 Consentiments informats

Consentiment Informat per a la participació a un treball d'investigació i recerca

Treball final de Grau de Mestre d'Educació primària de la UVic – UCC:

Avaluació de l'estat actual de la dansa tradicional a l'escola.

Objectiu de la investigació

El propòsit d'aquesta investigació es identificar en quin estat es troben, actualment, les danses tradicionals a l'escola. A través d'una petita diagnosi volem saber si calen línies d'intervenció per a treure el màxim profit d'aquesta disciplina artística més enllà de veure les danses tradicionals i populars, sovint, com a un aspecte descontextualitzat i aïllat que s'empra com a forma d'espectacle de les festes escolars.

Què se li demanarà fer en l'estudi?

Li demanarem en primer lloc algunes dades bàsiques com ara el lloc de residència, l'activitat laboral i el seu nom. No recollirem les dades de contacte a menys que ens les vulgui donar per ser contactat més tard i/o rebre informació personalitzada sobre la investigació.

En segon lloc li demanarem que ens contesti a unes preguntes de caràcter obert que poden anar desembocant en altres en funció del diàleg establert.

Dret a retirar-se de l'estudi

Vostè té el dret de retirar-se de l'estudi en qualsevol moment sense conseqüències, només ens ho de comunicar per qualsevol mitjà.

Acord

- He llegit la informació sobre el projecte de recerca i he tingut l'oportunitat de fer preguntes.
- Estic d'acord a participar voluntàriament d'aquest projecte.

Nom i Cognom del participant: P.M.

Signatura P.M. Data: 6 - maig - 2018

Investigador/a: Maria Rodriguez Vila

Signatura Maria Data: 6 - maig - 2018

Consentiment Informat per a la participació a un treball d'investigació i recerca

Treball final de Grau de Mestre d'Educació primària de la UVic – UCC:

Avaluació de l'estat actual de la dansa tradicional a l'escola.

Objectiu de la investigació

El propòsit d'aquesta investigació es identificar en quin estat es troben, actualment, les danses tradicionals a l'escola. A través d'una petita diagnosi volem saber si calen línies d'intervenció per a treure el màxim profit d'aquesta disciplina artística més enllà de veure les danses tradicionals i populars, sovint, com a un aspecte descontextualitzat i aïllat que s'empra com a forma d'espectacle de les festes escolars.

Què se li demanarà fer en l'estudi?

Li demanarem en primer lloc algunes dades bàsiques com ara el lloc de residència, l'activitat laboral i el seu nom. No recollirem les dades de contacte a menys que ens les vulgui donar per ser contactat més tard i/o rebre informació personalitzada sobre la investigació.

En segon lloc li demanarem que ens contesti a unes preguntes de caràcter obert que poden anar desembocant en altres en funció del diàleg establert.

Dret a retirar-se de l'estudi

Vostè té el dret de retirar-se de l'estudi en qualsevol moment sense conseqüències, només ens ho de comunicar per qualsevol mitjà.

Acord

- He llegit la informació sobre el projecte de recerca i he tingut l'oportunitat de fer preguntes.
- Estic d'acord a participar voluntàriament d'aquest projecte.

Nom i Cognom del participant: G. A

Signatura Data: 10/04/18

Investigador/a: Maria Rodriguez Vila

Signatura Data: 10/04/18

7.3 Guió entrevista

- **Què me'n podria dir de la dansa tradicional a l'escola? Com ho veu?**
- **Creu que l'escola hauria de canviar el significat que atorga actualment a la dansa tradicional?**
- **La dansa tradicional és una cosa arqueològica de museu o té perspectives de futur?**
- **Creu que hi ha una manca de material, eines, coneixement i/o comunicació que dificultin el gran potencial d'exercir millor el gaudi i la transmissió de danses tradicionals? Com es podria millorar?**

7.4 Transcripció entrevistat número 1: P.M.

- **Què me'n podria dir de la dansa tradicional a l'escola? Com ho veu?**

P.M: La dansa tradicional a l'escola té dues vessants: D'una banda hi ha a la dansa tradicional catalana i d'altra banda hi ha la dansa tradicional d'arreu del món o d'altres nacions. Des del meu punt de vista s'han de tenir en compte dos aspectes; el musical, és a dir tot aquell conjunt de músiques, melodies i sonoritats catalanes amb unes estructures i harmonies purament catalanes que permeten que l'infant vagi amarant-se d'això i d'altre banda, els moviments que permeten al desenvolupament rítmic.

Pel que fa a la part de cançons, molta part del repertori que es fa servir a l'escola, és presumiblement ballable i s'ha d'aprofitar. El repertori que es pot fer servir es el que et ve de gust; ja sigui pel que es pot trobar en els llibres o bé utilitzar material que funcioni. Evidentment hi ha material que funciona i material que no. Normalment cada any faig el mateix i vario algunes cosetes però m'agafo, sobretot a allò que funciona.

A l'escola, el que es pot fer de dansa, és limitat; lo màxim que pots fer són balls per millorar el ritme o per aprendre una cançó però realment no té cap finalitat com per fer un grup de dansa. Algun cop havia intentat fer un grup de ball com a extraescolar però només s'apuntaven nenes i... ho vaig deixar.

L'únic que faig a dins l'aula es treballar amb tots els materials possibles que tinc a l'abast. Sobretot, el que faig és utilitzar el llibre de text com a base del repertori, no com una eina fonamental.

Molt d'aquest repertori es ballable, per exemple el típic "ball de la civada" l'hem ballat com una farandola amb passos de branda. Amb els mes grans quan comences a treballar els instruments també treballem pavanos o rigodons.

- *I que fan? Primer l'interpreten amb instruments i després la ballen?*

P.M: Sí, perquè si per exemple fem una polca encara que no sigui tradicional catalana aprenen a ballar una polca, per exemple: (el papà no vol pas...) ens va bé per treballar la polca que, per cert, en el model de currículum de la Reforma s'esmentava que a cicle superior s'havia de treballar la polca i el vals.

Actualment, el currículum és molt diferent, molt obert i hi ha molt marge per saber interpretar bé el que es vol treballar... tot i això, però, jo segueixo amb el model antic utilitzant la polca com a model de ritme binari i el vals com a ritme ternari. En la polca es pot treballar la cançó i la dansa i es pot lligar tot com ho feien els hongaresos, que ho lligaven tot en base a la tradició seguint el mètode Kodaly. Jo ho treballo tot com un bloc amb 12 -13 nens i tinc una aula de musica i forces instruments; tot i que haig de dir que l'espai a l'aula de musica és molt limitat.

- **Creu que l'escola hauria de canviar el significat que atorga actualment a la dansa tradicional?**

P.M Sí, la meva escola i la majoria d'escoles depenen del departament, i el que volen és agradar al departament, l'inspector està molt a sobre, que en part està molt bé, però això també suposa que hi ha matèries que agraden i matèries que no tant i això es visualitza, per exemple, envers la dansa perquè no hi ha cap assignatura de dansa ni encara menys de dansa tradicional, sinó que està repartida entre les matèries d'educació física i educació musical. Només hi ha una hora a la setmana i en aquesta hora has de fer-ho tot cançó, rítmica, dansa tradicional, etc. per tant tot queda molt reduït, aquesta és la realitat. Un altre aspecte a tenir en compte és l'actitud dels mestres tutors, que no valoren la musica, només quan es fa el festival que fas davant dels pares. Per ells és la matèria que els va bé per omplir dies de festivals i prou i que, a més a més et deixen ben sol.

A la meva escola no s'aposta per un treball conjunt en el cas de la música. El professor d'educació física no li importen o li importen ben poc les danses... tot i això, considero que la tècnica de la dansa tradicional podria estar inclosa en l'educació física aprofitant, per exemple, que es fa un escalfament de bàsquet fent desplaçaments laterals el qual equival al pas lateral de polca.

- *Creu que aquest estat de "poca consideració" cap a la música, dansa... es pot canviar?*

Es pot canviar en el moment en que es valora la persona com integral. Hem de pensar que la musica es molt important; un nen que fa bé les danses fa bé les matemàtiques, la musica també es important pel sentiment emocional, però s'hi ha de dedicar hores a l'escola i donar-hi importància. El que cal analitzar és l'infant com una persona en un sentit plural, però en un sentit real i no en paper.

- *Creu que la dansa tradicional és una bona eina per “connectar” amb l’alumnat?*

P.M: Sí, és una bona eina per connectar amb l’alumnat, tanmateix si alguna cosa els pot semblar “carca” ja no hi connecten, sobretot si hi ha cançons que no entenen el que diu. Una altra cosa és la sonoritat de les peces musicals la qual és bastant “nyonya” i cal trobar les sonoritats adients per l’escola. La sonoritat per cobla, per exemple, els nens no els agrada perquè no l’entenen, els queda descontextualitzat.

- **La dansa tradicional és una cosa arqueològica de museu o té perspectives de futur?**

P.M: La dansa tradicional vol dir que es de tradició. La podem utilitzar a l’actualitat i s’hauria de reconvertir. Caldria una selecció de balls que fossin representats i difosos a l’escola i que fossin estàndards; amb una vintena de balls faríem. Caldria que fossin molt ben instrumentats i amb uns arranjaments actuals, llavors la gent es posaria a ballar. Tot això és feina que s’ha de fer, per un cantó adquirir el repertori estàndard i per l’altre, renovar l’apartat instrumental, així com revisar els moviments dels esbarts.

- **Creu que hi ha una manca de material, eines, coneixement i/o comunicació que dificultin el gran potencial d’exercir millor el gaudi i la transmissió de danses tradicionals? Com es podria millorar?**

P.M: Hi ha una mancança a diversos nivells; a nivell d’escola, per exemple, hi ha pocs llibres que incorporin danses tradicionals; bàsicament el galop i poca cosa més. Així doncs, falta un material de divulgació a nivell d’esbarts o d’esplais, etc. Cal, doncs, un material adequat de divulgació com a material de base. El material de “El Galop”, per exemple, està obsolet, tot i que ara està previst que reeditin tant el llibre com el cd, amb més qualitat. Val a dir que el material esta molt ben fet i triat. També hi ha el material del departament de cultura col·lecció eines però va publicar-se fa molts anys.

En definitiva, el món ha canviat molt en els darrers anys i actualment, des de les institucions, tot està molt aturat. Des del Departament de Cultura, per exemple, abans hi havia subvencions, ara hi ha moltes retallades.

7.5 Transcripció entrevistat número 2: G.A.

- **Què me'n podria dir de la dansa tradicional a l'escola? Com ho veu?**

De la manera com la treballo jo o què he vist? Clar, jo pensa que he estat en més d'una escola, n'he estat en cinc o sis. Llavors, en algunes m'hi he quedat més temps i d'altres més reduït. Quan et quedes molt de temps en una escola, les metodologies que pots arribar a treballar es pot aprofundir molt més que no pas si estàs en una escola només un any i “et dediques a tapar forats”, és a dir, si estàs poc temps en una escola tant si ets substituït com interí segueixes molt la metodologia que han fet els altres mestres anteriors a tu i per tant, no pots portar a terme allò que realment t'agradaria portar a terme, com, en el meu cas aprofundir força en les danses tradicionals, per exemple.

- *... a nivell general què és el que has pogut observar durant tot el teu transcurs docent a nivell d'aula, infants...?*

He pogut veure que hi ha nens que de seguida s'enganxen a les danses i que actuen molt diferent, en canvi, a l'hora de fer un treball acadèmic o de llenguatge, l'actitud canvia molt. Llavors també hi ha l'infant que és molt bo en llenguatge li agradaria fer moltes fitxes perquè està molt acostumat a realitzar aquest tipus de tasques o l'infant que li agrada molt fer les danses, relacionar-se amb els altres, etc. Així doncs, es pot veure aquests dos tipus d'alumnes.

Un altre aspecte a tenir en compte és que, quan són més petits, els nens, són molt balladors i de seguida s'enganxen a qualsevol dansa, però quan van creixent, no sé si és perquè hi ha estereotips o no sé exactament què és, les nenes seguirien ballant, són més balladores que els nens. No sé si és per vergonya, rebuig o per no sentir-se tan mascles, però els fa tirar enrere. Es mostren més tímids, davant del grup els fa més vergonya perquè sovint han d'interaccionar amb les nenes i, a l'hora d'agafar-se, el contacte sembla que costi més. També és veritat que, segurament quan són més grans, això ja passa eh? Però si que és cert que sobretot a 5è i a 6è passa això i ho intentem gestionar amb normalitat perquè realment no hi ha més importància de la que hi ha; tots som persones i no passa res perquè ens barregem i tots ens agafem amb tots.

Aquest fet sol intensificar-se en danses en les quals hi ha canvi de parella perquè a l'hora d'agafar a algú nou de la mà és quan costa, tot i que aquest fet també varia en funció del grup.

També cal dir que és interessant fer danses perquè crec que va lligat amb el tema de les intel·ligències múltiples, cada nen és bo o pot ser bo amb alguna cosa i per això s'han de donar moltes oportunitats i això vol dir fer moltes activitats diferents per tal de poder arribar a tothom ja que sinó, si només es fan un mateix tipus d'activitats, només pots arribar a una sector de l'alumnat. Llavors, la dansa és un espai molt interessant que ofereix a l'alumnat tota la seva riquesa per desenvolupar-se a través de la relació i la cohesió entre companys, per tant crec que s'hauria d'insistir en el desenvolupament de la dansa a l'escola.

- *Què creus que en pensen els altres mestres de l'escola sobre la dansa tradicional?*

Bé, hi ha mestres i mestres i també depèn de l'escola on s'està. Jo ara mateix tinc la sort de poder estar en una escola en la que els mestres els motiva molt el tema danses folklòriques en general perquè crec que quan una cosa personalment et motiva, transmetes això als altres i és el que els hi arriba. Per això, estic contenta d'estar en aquesta escola perquè per exemple, el dia de la pau en el que sempre s'interpretava una cançó, vaig proposar de fer una dansa meditativa i els mestres s'hi van involucrar molt, els va agradar molt la proposta i van estar molt agraïts. Per tant, també és molt important estar amb un entorn que et recolzi a l'hora de portar a terme diferents propostes artístiques, de moviment i que alhora siguin participatives per tot l'entorn escolar (mestres, alumnes, famílies) i que no es vegi com un fet negatiu o et diguin: Ui! No! Això no ho facis. Per tant, en aquest sentit, he tingut molta sort d'estar en aquesta escola.

- **Creu que l'escola hauria de canviar el significat que atorga actualment a la dansa tradicional?**

Quan ets mestre de música en una escola i només hi ets tu... vas com una mica sol. Si fóssim dos en la mateixa escola, veus una mica com treballa l'altre i llavors treballes conjuntament. Però quan ets sol... t'ho montes, tot plegat, com

bonament pots, no? Respecte a això, si dediques molt d'esforç i insisteixes molt en una dansa per tal que surti perfecte en una actuació pot passar que els infants l'acabin avorrint, tot i que hi ha alumnes que en gaudeixen molt de repetir la mateixa dansa o joc dansat, sobretot els petits.

També està bé, eh? Però crec que és més interessant plantejar les danses per gaudir-les, que no sigui "ara hem de fer una dansa perfecta per ensenyar a tot els pares i mares que vindran a la festa tal" com si fos un esbart, tot i que en alguna ocasió es munta alguna actuació improvisada sense que prengui un sentit d'exhibició en la que sovint hi participen membres de famílies de forma voluntària tocant instruments i fent danses per gaudir-ne tots plegats.

No sé si a les altres escoles fan més o menys danses que jo... bé, a veure, si que de tan en tan vas parlant amb altres mestres de música de l'entorn i saps més o menys què fan, però és cert que és un aspecte molt del mestre de música i potser, el que s'hauria de fer és obrir-ho una mica, és a dir, involucrar una mica més als altres mestres que també facin ús de les danses, no només que tot recaigui sobre el mestre de música. Tot el que és moviment, cançó i música ha de recaure sobre una mateixa persona? Doncs no! El que seria interessant és que fos repartit. Fa uns anys, quan es van retallar hores de música, els mestres d'educació física havien de portar a terme tota la part de continguts de dansa. En el meu cas, per exemple, actualment la mestra d'educació física de la meua escola no fa danses sinó que les acabo fent totes jo; llavors no sé si és perquè com que les faig jo les ha deixat de fer o bé perquè s'ha anat acomodant en el temps, no ho sé.

També hi fa molt l'entorn, perquè si al poble o ciutat s'afavoreix que hi hagi "balls de plaça" llavors els alumnes poden aplicar els seus coneixements en un context real i per tant, els pren sentit. Jo, m'he trobat amb alumnes que s'hi enganxen de seguida i quan arriben a l'escola al setembre em diuen "Ei! Hem ballat aquella dansa que ens vas ensenyar...", llavors val la pena aprofitar-ho. Malauradament, però sempre acaben sent només les nenes les que aprofiten aquestes ocasions,

si més no, a mi no m'ha vingut encara cap nen a dir-me res d'això, costa més, però bé s'hi ha d'anar treballant per tal d'aconseguir englobar als dos sexes en la pràctica de les danses.

- **La dansa tradicional és una cosa arqueològica de museu o té perspectives de futur?**

Hi ha algunes danses que, per la manera com són... semblen com passades. Hi ha danses que depèn una mica de la música. Quan arribes a una escola, de vegades et trobes tot de músiques per ballar danses, no? Però quan escoltes aquestes danses dius: "Ostres! Això haig de fer servir perquè els nens i nenes ballin?" per què resulta que molts àudios són gravats sobre "cassettes", són molt antics i la qualitat del so és nefasta. Conseqüentment, a nivell auditiu als infants no els atrau aquest tipus de música i llavors estàs intentant ensenyar una dansa que ja per la música no "entra", més difícil és que "entri" pel ball, no? És llavors quan s'ha de buscar grups de música que sonin d'una forma més renovada perquè és important que l'alumnat conegui aquest tipus de dansa, és la nostra cultura i tradició i val la pena que ho coneguin. Estaria bé que hi haguessin més grups que renovessin aquest tipus de música de dansa catalana perquè d'aquesta manera segur que molt més jovent s'interessaria per dansar-les. Per tant, no és culpa del ball en sí sinó que sovint sol ser per culpa de la música amb poca riquesa actual i com a tal s'hauria de renovar perquè pel que fa a la dansa i a la tradició s'ha de conservar, és l'essència. Si es fa aquest treball, penso que la nostra feina seria molt més fàcil. Ah! i també és important que qui ensenyi les danses les senti més enllà de reproduir-les i que ho transmeti com a tal perquè és llavors quan la transmissió pren sentit i no es presenta com a un fet aïllat.

- **Creu que hi ha una manca de material, eines, coneixement i/o comunicació que dificultin el gran potencial d'exercir millor el gaudi i la transmissió de danses tradicionals? Com es podria millorar?**

A veure, de material n'hi ha, eh? Ara bé, cal saber escollir bé el material perquè, com t'he dit abans si s'escullen músiques molt antigues potser sí que fa falta grups de música que promoguin una renovació musical però alhora conservant

l'essència i l'estructura musical de les músiques antigues o populars. També, però cal tenir en compte les ganes que té l'un perquè si tinc ganes de fer danses però no en sé, seré jo mateix qui aniré a buscar formació. Si tinc una mancança... l'aniré a suplir, però això ja depèn de cadascú. Veig que aniria molt bé fer una empenta per tal que més gent jove s'hi enganxi. A nivell de Catalunya si que hi ha molts llocs on s'ofereixen la oportunitat de ballar, però clar, hi ha d'haver la voluntat personal de buscar aquests llocs i anar-hi.

- *I a què creus que pot ser degut al fet que des de l'escola es vulgui promoure la dansa tradicional o la cultura popular en sí i que, en canvi, hi hagi aquest desinterès o aquesta manca de gent....?*

Doncs... o bé no s'ha sabut transmetre tota aquesta cohesió o no s'ha fet idòniament. Està bé que hi hagi formació, sobretot destinat a les universitats perquè encara que "es vengui" per crèdits formatius, potser hi haurà gent que li agradarà i mostrarà interès per portar-ho a terme en les seves pràctiques professionals.

A mi, per exemple em va passar una mica això. Vaig dir, mira, ho aniràs a provar i arran d'això sempre he anat fent activitats i formacions relacionades amb el tema perquè en aquell moment em va commoure. No sé exactament com explicar-ho, sembla que es van fent passes "de formigueta" però sembla ser que no se'n fan prou, se'n fan molt poquetes. Potser a fora d'aquí mou a molta més gent i, en canvi, aquí el nombre de gent que està involucrada és molt més reduït.

Realment no sé com s'hauria de fer per involucrar més gent a descobrir el potencial que disposen les danses tradicionals... quan els hi dius als amics alguns s'hi apunten, alguns no... potser s'hauria d'utilitzar més el "boca-orella"... és una cosa que, de veritat m'agradaria tenir una fórmula màgica per descobrir com es fa. Crec que cal insistir en tot el tema danses, encara que sigui a través de formacions externes. Estaria bé plantejar-ho tan a les escoles com als instituts. El món dels instituts no el conec tant però crec que és el moment on els joves es poden involucrar més ja que tenen els gustos més definits i a través de

les danses crec que és una molt bona eina per socialitzar-se. Està bé el fet de continuar tot allò que s'inicia a l'etapa de primària perquè així, com poden ser les danses, no s'esdevé un fet aïllat sinó que pren un sentit de continuació molt important.

En definitiva... un cop hakis acabat el treball, si tens la fórmula, ens la dius i la portarem a terme!